

נכלי מתכות, ואף על גב דמתברא [ומצבתא] לא דמיא לכלי חרס אלא (כמתכות) [נכלי מתכות] דמיא, ומניא להו בפלישה ומשתמש בהו בפסחא. יג) דתנן נת של אבן שזופתה נוי מננכה והיא שהורה, ושד חרס אף על פי שקלף את הופת אסורה, מכלל דאבן לחוד והרס לחוד, יד) ועוד דתנן בהדיא במסכת כלים [תנור] של אבן ושל מתכות שהור וטמא משום כלי מתכות אלמא כלי אבן נכלי מתכות דמי ליה:

[פנ] דין הגעלת כלי של מתכות.

א) יורה קטנה בתוך יורה גדולה מגעילה עד שירתיהו המים [מאוד, וכשירתיהו המים מאד] כהלכתן יוציא יורה הקטנה מתוך יורה הגדולה ויומין מים צוננים להריחה במים והיורה גדולה אין צריך להגעילה תחילה, לפי כשירותחין המים הכלי פולט, ואתה היורה ניתרת באותה הגעלה, ובלבד שיהיה זרין כשיריק ממנה המים הרותחין [ידיהנה] במים צוננים לאלתה, שאם לא יעשה כן יצטנן המים הנגעלין ותחזור ותכלעם: ב) וסבין של נוי מותר להגעילו בקרירה של נוי אבל צריך [שיחן] בה מים ששים [מכרין] האיסור היוצא מן הסבין כדי לבטלו בששים, שלא יצטרך עוד להגעיל הקדרה, ג) והא דאמרין אין מבטלין איסור לכתחילה, הני מילי לאכילה, אבל כי האי נוטא מבטלין: ד) ועריבה צריך לגררה שלא ישאר שם כוית במקום אחד, פחות מכן בטל במיעוט, ואינו עובר בכל יראה ובל ימצא, ה) כרתנן בצק שבסדקי עריבה אם יש כוית במקום אחד חייב לבעה, ו) ואם לאו בטל במיעוט: ז) הני מאני דצביעי [צריפי] בצרופה אלוס [בלעזין] בין שהורים בין ירוקים, בין לבנים, אסורין בפסח ואפילו חלקים, ט) דאמר אמימר הני מאני דקניא חזינן דמדייתא אף על גב דשיעי, והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם: י) והבא להטביל כליו קודם טבילתן יברך על טבילת כלים, ויש אומרים על הטבלת כלים, הכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, ואחר כך טובלן במים ודיו: יא) שפוד של עץ של נויים אין לו תקנה אלא בשריפה, לפי שתשמישו על ידי האור, ודינו על ידי ליבון ולא בהגעלה, ולא אפשר ללבנו הואיל ושל עץ הוא.

הערות

בה בחמץ עביר לה נרמא ומפלים כו', מלה במלה כמו שהביא בעל האורה, רק בהאורה סיים מכלל דאבן לחוד והרס לחוד, הובא בבבב"ג שם מדקטשני בין של אבן ושל חרס מכלל דהני בורמא גללא ככלי מתכות דמיאן ושריאן ע"ב, ובפרדם ס"י קביה שהוא מספר האורה הובא בשעות וכלי בורמא ציל בורמא, גם בשעות שם ומצנא וציל ומצבתא. יג) דתנן נת של אבן, ע"ז ע"ד ע"ב במשנה, יד) ועוד דתנן בהדיא במסכת כלים, הוא בפ"ה מ"יא, והסיום הוה ליחא כבב"ג שם ובב"י א' זכ' בשעות תוך של אבן, ציל תנור של אבן, ובפרדם נשמוס המלות "במסכת כלים" גם בפרדם נוסף, וביורה של אבן או של מתכות שהורה וטמא משום כלי מתכות" הוא ג"כ במשנה שם וליחא בכל כ"י:

[פנ] א) יורה קטנה, הובא בפרדם ס"י קכ"ו והוא מספר האורה, ב) וסבין של נוי מותר להגעילו בקרירה של נוי, בפרדם שם בשעות בקרירה של ישראל וציל של נוי, ג) והא דאמרין אין מבטלין איסור לכתחילה, ביצה דף ד' ע"ב, ד) ועריבה צריך לגררה, הוא ג"כ בפרדם שם, וכב"י א' מתחיל בזה מאמר חדש ורשום דין עריבה, וכן נמצא מכאן בסידור רש"י, ובאיסור והיתר, וכן במחזור וויסרי ס"י י"ג (ער 257), ורשום ג"כ דין עריבה, ה) כרתנן בצק שבסדקי עריבה, משנה פסחים מ"ה ע"א, ו) ואם לאו בטל במיעוט, במחזור וויסרי סיים אחר זה ואז מותר להשתמש בה אחר הפסח, אבל בפסח עצמו אסור דכיון דקא משתי ביה איסורא הימוצו קשה, ז) הני מאני דצביעי וצריפי בצרופה, זה נמצא גם במחזור וויסרי ס"י י"ב (ער 256), וכן נמצא באיסור והיתר [נוסח בפרדור רש"י], ח) אלוס בלעזין הוא Aiaun, ט) דאמר אמימר הני מאני דקניא, פסחים ל"י ע"ב, י) והבא להטביל כליו קודם טבילתו יברך, הוא בסידור רש"י ובאורה, ובמחזור וויסרי ס"י י" (ער 256), יא) שפוד של עץ, לא

[פר] דין שימור מצה.

(6) ומיתבעי להו למיהוי לכל אחד ואחד מצה המשומרת לשום מצה מחישי דמינטרין דלא ליפול עלייהו מיא: (7) וכשמוחנין חשה למצות נוהגין לשלוח ישראל אחר הריחים של נוי, להיות יושב ומשמר, כדכתיב ושמרתם את המצות [שמות י"ב י"ז]. (8) בעינן שימור לשם מצה, ואין ישראל צריך לעמוד אלא עד שיטחון כפי מה שצריך לשלש מצות של לילה הראשונה, שהן חובה והן צריכות שימור לשום מצה, אבל השאר אין צריכין שימור, ונוי שהוא טחון ואין ישראל רואהו ועומד על נביו מותר, ואפילו סלתות מן השוק שפיר דמי, וכל שכן הכא דתבואה של ישראל (7) דאמר מר הקמחים והסלתות וכציקות של גוים אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, והוא שלא הכסיפו פניו לבציקות של גוים ואין לחוש שמא יתערב מחמצתן לתוך הקמח, והאיל ולאחר כך מנהג כל העולם שמרדין אותו בנפה שאם יש שם חמץ נפה קולטתו: (8) ותרנגולין שנתבשלו בקדירה ונמצא גניני חשה באהד מהן, אסורין בהנאה דחמץ בפסח במשהו, ובשר שריו במים בפסח ונמצאת במים נרעינה אחת של חשה מותר אף על נב דכל איסורין שבתורה בשאר ימות השנה בנותן טעם או בכזית או בששים, וחמץ בפסח אסור במשהו וכי האי גונא כי הוי שרי במים דהוי צוננת אינה מחמצת, אבל אם הוא מבוקעת ודאי מחמצת, וראיה לרבר שאין לותרין חשה בפסח, ובשר שנמלח בכלי מעוקב בפסח, וקודם שנתבשל נמצאת חשה אחת באחת מן החתיכות, בין בעליונות ובין בתחתונות, אינן אסורות אלא אותה שנמצאת חשה בה בלבד, [ועליונה שננגעת בחמה והשאר מותרות], ואותן שננגעה בהן אין להם היתר אפילו לאחר הפסח, אלא יבערם מיד: וחמים שנשרו במים בפסח אינן אסורות אלא אם כן נתבקעו ומיבעי ליה למינטר הני חמי דלא ליפול עלייהו מיא בתלוש ולא הטל בלילה, ומיבעי ליה למינטר הני חמי משעת קצירה ולאשווהו בבית מכוסה במקום צנוע דלא לינע בהו מיא ושלא, וזהו דרך שמירתן, דאמר קרא ושמרתם את המצות [שמות י"ב י"ז], ושימור מעיקרא בעינן (9) דאמר להו רבא להנדי דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפכיתו לשם מצה, ובעל נפש המושל ביצרה, ומתרחק מן העבירות, לא ילתות חמים בפסח ואפילו חמי דשריקין ויבישים שהם

ה ע ר ו ת

הובא בסידור רשי, ובאריה, ולא בסחור וויסרי, ואת זה הביא הרי שלמה סירליו בשו"ת וכן אהרן סי' ר"ט ס"ב בית מועד כשם ספר האורה:

[פר] 6 ומיתבעי להו למיהוי לכל אחד ואחד מצה המשומרת, זה ליתא בסידור רשי, ובסחור וויסרי, ועיין בבחי' ה' פסח ריש פרק כל שעה שהביא מיחיבינן למיכל מצה דמינטרא ולא נפיק איניש ידי חובתיה אלא בצמה דמינטר לה מסתק, והרי"ף סי' בפסחים הביא ומיבעי ליה לנמורי קמחא דפסחא משעת קצירה, דכתיב ושמרתם את המצות, והשאלות פרשת צו סי' ע"ה כתב לא נפיק איניש ידי חובתו אלא בצמה דמינטר ליה סמימוץ מן דנפלה מיא עליה, זו וכשמוחנין חשה למצות נוהגין לשלוח ישראל אחר הריחים של נוי, הוא כפרדס סי' קכ"ו, והוא מספר האורה שלפנינו, ונמצא בנף מספר הפרדס (לא מספר האורה) בס' ק"מ, וכן נמצא בסידור רשי, ובאיסור והיתר, ובסחור וויסרי סי' י"ה (צד 259), ומתחיל לפני הפסח כשמוחנין חשים, וכן מתחיל בפרדס שם סי' ק"מ, וכן בשבלי הלקס סי' ר"י הובא כן בשם הלכות פסח של רבינו שלמה ז"ל, (8) בעינן שימור לשם מצה, פסחים מ' ע"א, (7) דאמר מר הקמחים והסלתות ובצקות של גוים כו', בפסחים מ' ע"א, ושם איתא דאמר רב הונא בצקות של גוים, אבל "הקמחים והסלתות" ליתא שם וכן בסחור וויסרי ליתא, וכן בפרדס ונכנף הפרדס לא מהאורה, סי' ק"מ ליתא רק בפרדס מספר האורה כפי' קביו הובא הקמחין והסלתות של גוים, וברין פסחים סי' הובא סי' הובא ג"כ הקמחים והבצקות ע"ש, (8) ותרנגולין שנתבשלו בקדירה ונמצאת גניני חשה, הובא בפרדס סי' קכ"ו, והוא מספר האורה, וליחא בסידור רשי ובסחור וויסרי, (9) דאמר

חזקים, והאידנא אין אנו בקיאים ללחות, ולא שרו לן למלתת, ואי לית ליה כולה סעודתא מההיא מצה דמנטרא אכיל כל סעודתיה משאר מצות ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דמינטרי, ומיתבעי להו למיעביד שתי מצות לתרי ליליא: ז) ובצקות של ניים דקיימא לן אדם ממלא כרסו מהן, היכא דאיכא ישראל עומד על נביו הנוי הלש או הנויה מתהלה ועד סוף ומסיעו ועביד שמירה מעולה שפיר דמי, אבל צריך שיאכל כזית מצה באחרונה: ח) ומי שפירש בים קרוב [לפסח] ילוש ויאפה בענין שיוכל לעשות כשימור ולא יתבטל מאכילת מצה: כל הבלים של חרם שנשתמש בהו המין בצונן, מוהד להשתמש בה מצה בצונן חוץ מבית שאור שהימוצו קשה: ובית הרוסת שנשתמש בו כל השנה, כגון חרוסת שנותנין בו מוריים, או חרדל, וטובלין בו פתן, הואיל והימוצו קשה אסור: ט) ובשעת הרחק מותר ליקח קמה מן השוק לצורך יוצא בה ידי חובתו אבל דאפשר ליה לא, דבעינן ושמרתם: והלב שחלבו בכלי נקי י) [וכן בשר שנמלח בכלי נקי, וכן גבינה שנקפית בכלי נקי] ושמרה מחמין מותר לאכלה בפסה ואם לאו אסורין: ובלים של גמי או של קנים או של זמורה או של גסרים שנשתמש בהם חמין, אין צריכין הנעלה. אלא שושפן בצונן, ומניה בהן מצה ואינו הושש:

[פה] דברים שאדם יוצא בהם ידי חובתו.

ה) אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסה, בחטים ושעורים וכוסמין, ושכולת שועל, ושיופן ויוצאין ברמאי ובמעשר ראשון שנישלה תרומתו ובמעשר שני ז) וכוסמין מין חטין, ג) שכולת שועל שכולת תעלא, וסימן של אלו המשה המינים, הנרנר שלהם יש בו ד) קצת ציריא כנרנר החטה שיש בו ציריא:

[פו] דין לישה.

ה) ומיתבעי ליה לאיניש לאורהורי בעיסה הפסחא, דלא לישרי יתה כלל ולא ילוש אלא במים שלנו שנשארו מבלילה ולנו בלילה בכלי, ולכולי [פסחא] בעינן מים שלנו ז) דכיון דמשום חמין הוא שהמים הגרופים מהרים להחמין הילכך ליכא שינוי

הערות

להו רבא להגדו דמהפכו בימי כו', פסחים מי עי'א, ז) ובצקות של ניים דקיימא לן אדם ממלא כרסו מהן, פסחים מי עי'א, ח) ומי שפירש בים קרוב לפסח ילוש ויאפה כו', במחזיו מי כ"פ (צד 262) הובא מי שמבקש לפרש בים קודם הפסה כו' ילוש ויאפה וישא עמו כרי שלא יבטל מאכילת מצה, וסיים שם העתקתי מחשובות רש"י, ובעל שבלי הלקט השלם סי' רי"ג הביא זה בשם רב בהן גאון ז"ל, ט) ובשעת הרחק, הובא בסדרור רש"י, ובסחזור ויפרי סי' מ"א (צד 268) באריות קצת, ובספר האורה הוא בקצרה, ובאשר הובא בספר האורה נמצא בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' צ"ה, שהביא וי"ל וששאלתם ליקח קמה מן השוק בשעת הרחק מותר ללא מהתיקין אסורא ויוצא בה ידי חובתו אבל לכתיחה לא משום שנאמר ושמרתם את המצות, מצה המשומרת לשם מצה בעינן שימור מתחילה ועד סוף, וביכ רב שר שלום עכ"ל, והתשובה לרב שר שלום הובא ג"כ בשערי תשובה סי' רצ"ב, י) וכן בשר כו', הוספתי כמו שהוא בכל כ"י, גם בפרדס סמי האורה סי' קכ"ה.

[פה] א) אלו דברים כו', משנה פסחים ל"ה ע"א, ז) וכוסמין מין חטים, נמרא שם, ח) שכולת שועל שכולת תעלא, נמרא שם, ד) קצת ציריא כנרנר החטה שיש בו ציריא, הוא מלשון חויל פסחים מי עי'א ח"כ כיון דזאת בהו ציריא, מירוש חרוין, ובפרדס סוף סי' קכ"ו בשעות צרייה בדלית.

[פו] ה) ומיתבעי ליה לאיניש לאורהורי כו', הובא בפרדס סי' קמ"ה, והוא מספר האורה, ונבע מחשובות הגאונים שערי תשובה סי' רצ"ה מרב האי גאון ז"ל הפתחיל וששאלתם מיבעי ליה לאיניש לאורהורי בעיסה בפסה דלא לישה יתה כלל ולא ילוש אלא במים שלנו שנשארו מאתמול ולנו בלילה זכ"ו, ובמקום לפנינו שנשארו מאתמול, וכן הוא בכ"י א' וב', אבל בשערי תשובה וכן בכ"י ג', ובפרדס שם כתוב שנשארו בלילה, וכן בשבלי הלקט השלם סי' רי"א הביא שנשאבו מאתמול, ז) דכיון דמשום חמין הוא שהמים הגרופים כו', הוא ג"כ מדברי רב האי גאון, הובא בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' ק' כלשונו ממש, וכן הובא בשערי תשובה שם בשם רב: טרונאי גאון, ומסיים שם וכך אמר רב

בין בלילה הראשון לשאר ימי הפסח דאיסור חמץ נוהג כל שבועה : (ג) ולא תנבזה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת. (ד) שלא תתעסק בדבר אחר ותניח העיסה : (ה) וצריכה שני כלים, אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה. (ו) ואם עברה ולשה בכל הני דאמרינן, אסורין באכילה : (ז) ולא למכעו למילש תותי שמשא ולא [קרוב] לתגורא : (ח) לחם עוני, מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, ומה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה : (ט) והכי סדר לישת העיסה כחכמים. (י) שלש נשים עוסקות בבצק, אחת לשה בתחלה, וכשמתחלת לערוך מתחלת לבד, והיינו דאמרינן תנא לשה היא מקטפת. והביתה לשה תחתיה ומקטפת אופה והביתה תחתיה לשה והביתה אופה תחתיה והגרות הלילה וכל זמן שעוסקות בבצק אינה באה לידי חמוץ. (יא) והכי עיקר ולא כרבן גמליאל, ולשנן העיסה בפסח על מחבת בשמן כשאר ימות השנה, אם מרתיה את המחבת תחלה באש עד שתחלבן מותר ליתן את העיסה ולשננה בשמן, מפני שאין לה פנאי להחמיץ, ואם נתן בה את העיסה ואחר כך הרתיח אסור : (יב) ומסקא (יג) בהלוג של בעלי בתים דהיינו הלת המשרת, שלשין את העיסה כתיקונה ומשננין אותה בשמן, כמו שאמרנו בלילה הראשון אין יוצאין בה דהוי מצה עשירה, בשאר ימים מותר, ההוא מצה

הערות

נחשון. (ג) ולא תנבזה ידה מן התנור עד שתגמור את הפת. מסחים סיב ע"א. ובפרדס סמי האורה ס"י קכ"ה הובא ניכ ולא תנבזה ידה מן התנור עד שתגמור הפת. והמדרים בדפוס ווארשוי הגמיר מלת -כתגורא ותקן "בפת" ולא ידע כי כן הוא לנכון בנמרא פסחים שם ופירשי' ואל תנבזה ידה מן התנור. כלומר היא עוסקת בבצק כל שעה. (ז) שלא תתעסק בדבר אחר ותניח העיסה. הוא לשון הרי"ף סוף סיב דפסחים. (ח) וצריכה שני כלים, מסחים סיב ע"א. ולפני המאמר הזה וצריכה שני כלים, נמצא בכ"י עוד מאמר אחר וליתא בכ"י א' וכו', ובפרדס ס"י קכ"ה, וכך איתא שם : אין לשין את העיסה במושרין, דתנא ושויין שאין לשין את העיסה במושרין, ואף על גב דתנן כל המנחות נילושת במושרין ומשטרין אותן שלא יחמיצו. אכן לא נמנעו ממנחות דלישתן בוריינן, ובמקום זריון ע"כ. (ז) ואם עברה ולשה כ"י. בנמרא שם איבעיא להו עברה ולשה מהו, רב אשי אמר אסור, ולזה כוון המחבר, והרי"ף סוף סיב דפסחים סיים וק"ל כרב אשי שאמר אסור. (ז) ולא מוכעו למילש תותי שמשא ולא קרוב לתגורא. כ"ה גם בכ"י א' וכו', אבל בכ"י ג' הגירסא ולא מיבעיא למילש בשימשא דאסור, אלא אמילו למיתב תחת הרקיע ביומא דיעבא [ומילש אסור, ואף על גב דלא נפלה שמשא בההוא דוכתא מיס יומא דיעבא] כוליה פליה שמשא ולא קרוב לתגורא, וכל הלשון הזה מצאתי ברי"ף סוף סיב דפסחים, ואת איב חוספתי מה הוא לנכון ברי"ף שם, והפסחים המעתיקן את דיעבא עד דיעבא, וגם הובא בהמא"ש סוף סיב דפסחים, וסיים שם וכן יראה שאין הכוון ללשון קרוב לתנור מפני חוס האש והסיום הזה חסר ברי"ף למינו, (ח) לחם עוני, מפרש למה נקראו המצות לחם עוני, ועיין בנמרא פסחים ל"ז ע"א לחם עוני מה שטאל באנינות, ודורש עוני כמו איני, וע"ע שם, ומה שהביא בעל האורה הוא בפסחים קפ"ז ע"כ, (ט) והכי סדר לישת העיסה כחכמים, כ"ה גם בכ"י ב' אבל בכ"י א' ג' ובפרדס ס"י קכ"ה מלת כחכמים ליתא, והכוונה כחכמים היינו כחכמים במשנה פסחים מ"ח ע"ב, ונמצא כל זה שהביא בעל האורה בתשובות הגאונים שערי תשובה ס"י ר"ץ שרשום שם רב שיראז ורב האי ו"ל. (י) שלש נשים עוסקות בבצק כ"י, משנה שם, פ"י שלש נשים עוסקות בני בעקים כ"י, ושם המאמר ברה"ב קצת ע"ש. (יא) והכי עיקר ולא כרבן גמליאל, הוא במשנה שם רבן גמליאל אמר שלש נשים כ"י, וגם בעשרי תשובה שם סיים ועבשו חיובים כל ישראל להרחיק מכל אלה שהן דברי רבן גמליאל, ומה שהובא עוד בעשרי תשובה שם בתלמוד ארץ ישראל גמרה זו לישתה כ"י, הוא בירושלמי פסחים פ"ג הלכה ד' ר"ד ל' ר"ע"ב. (יב) ומסקא, כן הוא גם בכ"י א' ג', היינו ומסקא, ובפרדס שם ומסקא, ובכ"י ג' בסעות ומסקא. (יג) בהלוג של בעלי בתים דהיינו הלת המשרת, פסחים ל"ז ע"א מאי הלת המשרת, אמר ריב"ל זה הלוג של בעלי בתים, והוראת חלט הוא סערב, והערוך מפרש חלות המשרת חלות

החלומה ברותחין ודאי מצה הוא. יג') כדחתן דברים שאינם באין לידי היומין [כגון האפיון והמבושל והלוט שהלטן ברותחין, אך בשתי לילות הראשונות אין עושיין כך, וזלתי לחולה שאינו יכול לאכול מצה תהירו לו בדהק לחלוט מצה ברותחין, והאידינא ליכא מאן דירע למחלש ברותחין, הילכך הלוחה אסורה. יד') הויכי דאפה מצה (בכוביא) [בכוביא] נפיק נמי ידי חובתה, דכעין תנור הוא. טו') והיכי דאפה מצה על ארעא שגורא וקא מינטר ליה, נפיק נמי ידי חובתה, והאי בכוביא אפה כה המירא כולי שהא, אסור למיפא בה מצה, דהייסוקו מבחין היא, ואי מלייא נוטרי והסיקו מבפנים שפיר דמי. טז') פירוש בכוביא כגון טגן של חרס שאוסין עליו עינות: יז') וספקא שהוא של חרס והוא ניסקת מלמטה ועל גבה אין שם גהלים כלל, ואין שלהבת עולה על גבה, והפת אוסין מלמעלה, ואופין בו המץ כל השנה כולה, אסור לאפות בה מצות בפסח. יח') [כדאמרין בכוביא, והימ ישינה שאפי בה המץ, אבל הדשה ישחינה לאפות בה בפסח]. בין הסיקו מבפנים בין הסיקו מבחוץ מותר, כיון שהאור שולטת התתיה מרתה הרהא והפת נאפה מיד מיה, וככל מקום צריך להסיק מתחילה בין בתנור בין (בכוביא) [בכוביא] ואחר כך מרביק, אבל להדביק ואחר כך להסיק אסור. יט') כללא דמילתא כל שמסיקין התתיו או עליו, ואחר כך מרביקין את הפת אינו בא לידי היעוץ, ואם הדביק ואחר כך הסיק היישין שמה ישהה ואסור. כ') כדאמרין הרתיה ולבסוף

הערות

שאינו אפוח בתנור אלא על המשרת שהוא כמין סיגון ואופין אותו החלות ע"י שמן לפיכך נקרא חלות המשרת, וזו חלום של בעלי בתים, ובפרט שם בפעות החלוטין של בעל הבית. יג') כדחתן דברים כו' פסחים ל"ב ע"ב. יד') והיכא דאפה מצה בכוביא כו' תמנתי בבוביא, וזיה באמטר שלאמריו והאי בכוביא דקא אפה בה, וזיה לנכון בכי' אי וכי' נ' אבל בכי' ב' בפעות בביתא, אבל אחר כך חובתו דכעין תנור הוא, אבל אחר כך הובא גם שם פ"י כוביא, ובל קורא ישחוסם על מה נאסר פ"י כוביא, הלא לא נזכר כלל, אבל באמת נשמט שורה שלימה, וגם צ"ל פ"י כוביא, והמאמר הזה הביא בעל שבלי הלקס השלם ס"י ר"ז [דף פ"ד ע"א] וז"ל ובכוביא אפו בה חסירא כולא שתא, והוא המאמר שלפנינו ששחר זה, וסקור המאמר הוא בפסחים ל"ב ע"ב. האי בכוביא הסיקו מבחוץ הוא ואסור, ואי מליא נוטרי שפיר דמי, ופירש"י בכוביא כלי שהוא מרעפים ואופין ומטניין בו כרה, והערקור נרס בכוביא ע"ין בערך בכוביא, ובפרטם נשם כ"ז ע"א [כגון סו"י נוזין, והציג המויל ס"י כוכב להורות כי נעלם ממנו הבנונה, ובאמת יש לתקן ס"ק, וכן בדפוס ראשון דפוס קוש"ט נ"ב בפעות. טו') והיכי דאפה מצה על ארעא שגורא, וכן הוא בכי' ב' וכי' נ' ובכ"ו א' בפעות שגורא. ובפרטם על מלת שגורא הציג המויל פ"י כ"ג, להורות כי נעלם ממנו הבנונה, וראיתי בר"ף ס"ף פ"ב דפסחים שחיבאי וז"ל והיכא דאפה מצה על ארעא וקא מינטר לה שפיר נפק ידי חובתי בפסח, וכן הובא בו בהראש פסחים פ"ב ס"י י"ז אבל מלת 'שגורא' לא הובא כלל, והראש"י ס"י שם כתב בעל הלכות ואי אפיה על (שפתא) [צ"ל ספקא] או על ארעא נפיק ידי חובתה, ודבריו שהביא מפעל הלכות הוא בבחי' הלי פסח (דפוס וויניצ'א ל"ב ע"א), וז"ל והיכא דאפה מצה על ארעא כד מנטר לה שפיר נפיק ידי חובתיה, והיא הלשון שהביא הר"ף, וראיתי בסוד א"י"ח ס"י תפיא הביא גם כן את דבריו בבחי' אי אפה על גבי קרקע או על ספקא נפיק בה ידי חובתיה, ואולי נשתכח המלה בספר האזרה מן מלת 'שפיר', אחר רשם כנליון שפיר ונעשית שניה והובא שלא במקומה, וארעא הוא תרגום של ארץ, והרגום ובערו [וחוקא ל"ב ע"א] והיון שניין, וראיתי בדפוס ראשון מהפרדס דפוס קוש"ט נ"ב בפעות שגורא, ע"ז פ"י בכוביא פ"ג מן של חרסי, ובשבלי הלקס שם כתב ובכוביא הוא כלי מרעקין ואופין ומטניין בו והוא כעין מחבה, יז') וספקא שהוא של חרס, כל המאמר הוא לשון תשובות הנאותים שפיר תשובה פ"י הע"ה, והובא בסוד א"י"ח ס"י תפיא והביא כל זה בשם רב (נרואי גאון וז"ל, והוראת, ספקא רעפים גדולים, ע"ין ערוך בערכו, יח') כדאמרין כו', הוספתי כמו שהוא ככל כ"ז ובפרטם. יט') כללא דמילתא כל שמסיקין התתיו הגאון מהר"ץ נאות, דף פ"ז ע"א הביא את זה בשם רב עמרם גאון, כ') כדאמרין הרתיה ולבסוף הדביק,

ספר האורה

הדביק מותר, הדביק ולכסף הרתיח אסור, והלכתא יום ראשון אסור ללוש (בין לקטף ואם לש או קטף) (לא) ולקטף במי פירות כל עיקר בין בפני עצמו בין כשהן מעורבין במים, דבעינן להם עוני למצוה בין ללוש בין לקטף, ואם לש או קטף אסור] (כז) אין נותנין קמח לתוך החרוסת, ואם נתן ישרף מיד, ולתוך החרדל יאכל מיד, (כח) מי תשמישו של נחתום ישפכו, כלומר מותר כלי לישא שופך במקום מדרון, (כט) שהוא מקום גבוה ומשופע ששופכין ואינם נקיים: (ל) עריבות העברנים שנתן לתוכן קמח תוך שלשת ימים חייב לבער, אם לא נתן לתוכה עורות, אבל נתן לתוכה עורות מותר, אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת: וקערה של עריבה שלש בה המין בשאר ימות השנה ולא הדיחה ולא גררה ולא הגעילה ברותחין, והניחה לאחר הפסח ואין שם כוית במקום אהר אסור לאחר הפסח ללוש בה עד שיגורר וידיח יפה יפה, ולא ישאיר מאותו השאור שהיתה עליו כלום, שאיסור הנאת המין במשהוא, שכיון שעברו עליו שש שעות של ארבעה עשר בניסן אסור להנות ממנו, ואם נהנה ממנו חייב כרת: (כו) אין שורין מורסין לתרגולים בפסח ולא חולמין, ואין מאכילין שום מורסן וקמח לא בשריית מים צוננים ולא בחלישה: (כז) אין מוללין את הקדרות בפסח בקמח ובחומין, (כח) אבל בחמישי שרי, (כט) פירוש חסיפי מצה אפויה ששוחטין אותה ומבשלים אותה במים ומוללין בה את הקדירה: (ל) ובארבעה עשר לאחר ישי שעות עושין מדורה קטנה, ושורפין את החמין, אבל במדורת כירתו אם יש שם דוד או סיר או יורה אסור לשרפה שם פן יהנו ממנו, והרי הוא אסור בהנאה, ואם לאו שורפו בכירתו, ובשעת השריפה לא יברך כלום, ולהוציא מאותן בני אדם שמברכין בשעת השריפה, וטועין שסבוין שזה הוא ביעור שמברכין עליו, ולא היא, כי מה שצפנה ביתו מן החמין קורא אותו ביעור, כמו בערתי הקדש מן הבית [דברים כז י"ג], (לא) ואם חל ארבעה עשר בשבת מבערין את הכל מלפני השבת: ומה שמשמיר ניהנו בצנעה כדי לאכול עד ארבעה שעות, וישוירי פתותין שנשארו לפניו מכסלו בלבו בשבת:

הערות

פפזים ליו ע"א, (לא) ולקטף במי פירות, חוסמתי כמו שהוא בכל כ"י ובפרדס, כט אין נותנין קמח לתוך החרוסת, פסחים ט"א ע"ב, כז מי תשמישו של נחתום, שם במשנה, ובמרא שם מ"ב ע"א שופכן בטקום מדרון, ועיין ב"י באו"ח ט"י תני"ט, ובפרדס ט"י קכ"ח מספר האורה, בשעות מותר תשמישו של נחתום, (כז) שהוא במקום גבוה ומשופע ששופכין ואינם נקיים, בפרדס בשעות ששופעין (כט) עריבות העברנים, פסחים ט"ח ע"ב, כז אין שורין מורסין לתרגולים בפסח ולא חולמין, בפשנה פסחים ל"ב ע"ב איתא אין שורין את המורסין לתרגולים אבל חולמין, ופי' רש"י חולמין ברותחין שאין מניחין אותו להחמין, והרא"ש מ"ב פסחים ט"י כי הביא בשם רב שרירא ויל שלא התיר חלישה, ודברי רב שרירא גאון ויל נמצא בשערי תשובה ט"ז ע"ג, וגם דברי רב האי שהביא הרא"ש הוא שם ט"ז ע"ב, כז אין מוללין את הקדירה בפסח, פירש"י בקמח קרו מלילה כשנותנין קמח לתבשיל, (כח) אבל בחמישי שרי, במרא שם רב פפי שרי ליה לבורדוקי דבי ריש גלותא לממחה קדירה בחמישי, ובפרדס בשעות בחשיצו, (כט) מ"י חסיפי מצה אפויה ששוחטין אותה ומבשלין אותה במים ומוללין בה הקדירה, הוא פירוש הרי"ף פסחים ט"ז על המשנה אין שורין את המורסין, וכן הביא בן הרא"ש מ"ב פסחים ט"י כ"ח, והביא ט"ט ג"מ פ"י הערוך כמו שהביאו חכמי התוס' פסחים ט"ז ר"ה רבא, ורש"י פ"י קמח דאבישונא, וכרש"י בריף שם המזוהכ לרש"י, הביא בחמישי קמח על ערשים [הוא פ"י הערוך], וי"ט קמח דאבישונא [הוא פ"י רש"י] ולא כפי' הקמור [כוונתו על פירוש הרי"ף בנה העמוד], וראיתי בערוך שהביא ב"י הירושם ויהי קמח דאבישונא, וכן הפ"י קמח של ערשים, ל' ובארבעה עשר לאחר שש שעות, כל הלשון עד סוף המימן הובא בשבלי הלקט השלם פ"י ר"ז [דף פ"א ע"ב], ועיין בהרא"ש פסחים מ"ב פ"י ג"י, (לא) ואם חל י"ד להיות בשבת, הוא ג"כ בסידור רש"י, ובמחזור וויפרו (צד 255), ובשבלי הלקט שם:

ספר האורה

גפן דין ירקות.

(ה) אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחזרת בעולשין ובתמכא ובתרחבינא ובמרור, ויוצאין בהן בין לחין בין יבישין, אבל לא שלקות וכו'. (ג) הזרת חסא, עילסין הגרבי, הרחבינא אצותא דדיקלא, ויוצאין בהן בין לחין בין יבישין, (ג) לא שגו אלא בקלח אבל בעלין לחין איין, יבשין לא. (ד) והיכא דליכא שאר ירקות מצויין שם אלא [חזרת, אמר רב הסרא מברך כרישא בורא פרי האדמה ועל אכילת] מרור ואכיל, ולבסוף לכי משי אחרת אכיל בלא ברכה, פירוש בלא ברכת מרור, אבל ברכת בורא פ' האדמה ודאי מברך, דאסור לאדם ליהנות מן העולם בלא ברכה, וכן הלכה. (ה) והירוסת מצוה, (ו) מאי מצוה, זכר לתפוח, (ז) דכתיב תחת התפוח עוררתוך [שהיש ח' ה.], (ח) ויש אומרים זכר לתפוח, כשהיו נושאין השיש על צוארם [היה טופח צווארם] (ט) ונעשה מונלא, לכך משימין בו מיני פירות י' ודוכין במרוכה תכלין וכו' לתבן, ולכך אוכלין ירקות שהן כמין תבן, י"א) ורבי יוחנן אמר זכר לשיש, (יג) והלכך צריך לקהוי, וצריך לסמוכיה כעין שיש, י"ג) ותניא כוותיה דרבי יוחנן תכלין וכו' לתבן, כגון קנמן וסונבל שדומין לתבן, הירוסת זכר לשיש:

גפן דין ארבע כוסות.

(ה) ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי, (ג) וצריך דליהוי כל חד וחד כדי רביעית, וצריך שותן לתוכו מים, ומי ששתה חי בלא מוניה, אם יש בכל אחד ואחד רביעית ידי יין יצא.

הערות

[פ'ג] (א) אלו ירקות, משנה פסחים ל"ט ע"א, ודין ירקות נדפס ג"כ בפרדס ס"י קל"ה, והיא מספר האורה וחבר הציון, מספר האורה, (ב) חזרת חסא כ"ו, נמרא שם, (ג) לא שגו אלא, נמרא שם ל"ט ע"ב, (ד) והיכא דליכא שאר ירקות מצוין שם אלא חזרת כ"ו, הוספתי בפנים כמו שהוא לנכון בכל כ"י גם בפרדס, והוא כנמרא פסחים ק"ד ע"ב וקפ"ו ע"א, ומצאתי כל הלשון בסידור רש"י הלכות פסח, ובמחזור וויסרי ה"י פסח ס"י ב' (צד 254), (ה) וחרוסת מצוה, כדברי רבי אליעזר ברבי צדוק חרוסת מצוה, (ו) מאי מצוה זכר לתפוח, הוא דברי ר' לוי פסחים קפ"ז ע"א, (ז) דכתיב תחת התפוח עוררתוך, זה הוסף בעל האורה, והרי"ף הביא בפ"י דפסחים וזכר לתפוח פ"י תחת התפוח עוררתוך, וכן הביא הרא"ש שם וברש"י וברש"ב שם וזכר לתפוח כססכת סופה י"א ע"ב שהיו יולדים שם בניהם בלא עצב שלא יכירו בהן פסחים, דכתיב תחת התפוח עוררתוך, ובתוס' שם ד"ה צריך הביאו בשם תשובת הגאונים לעשות חרוסת בפירות שנדמה לכנסת מ"י תניא כוותיה דרבי תחת התפוח עוררתוך כ"ו, (ח) ויש אומרים זכר לתפוח, הוסף בעל האורה, ולא אדע אל מי כוון בזה, (ט) ונעשה מונלא פירש ליהח סרוחה, עיין ערוך ערך מגל ב', י' ודוכין במרוכה תכלין וכו' לתבן, כנמרא שם באו ושלו לבס תכלין למצוה, פירש הרשב"ם תכלין בשמים שמפילין בחרוסת וכו' לתבן, י"א) ור' יוחנן אמר זכר לשיש, נמרא שם, ועיין בתוס' שם ד"ה תגרי שהביאו וכן עשה ה"ר יוסף בסדרו חרוסת זכר לשיש, כוונתם לרבי יוסף טוב עלם כפיוס שלו לפסח, (י) והלכך צריך לקהוי וצריך לסמוכיה כעין שיש, נמרא שם, (יג) תניא כוותיה דרבי תכלין וכו' לתבן חרוסת זכר לשיש, נמרא שם ומה שהוסף כגון קנמן וסונבל שדומין לתבן, (ד) הוא דברי הרי"ף פסחים מ"י תניא כוותיה דרבי תכלין וכו' לתבן, מ"י קנמן וסונבל שהם דומין לתבן, וכן הובא בחר"ש פסחים פ"י וגם הוא הביא וסונבל, וכ"ה בכל כ"י, אבל בכלם בפעולת וצ"ל ונכיל הוא מין תכלין ודומה לקנמן, עיין בערוך השלם ערך ונכיל שהאר"ך בזה לברר הטלה ומתרגם ציממט, אינונעור, ע"ש:

[פ'ח] (ה) ואפילו עני שבישראל, משנה ריש ערבי פסחים צ"ט ע"ב, ונדפס בספר הפרדס ס"י קל"ז והוא מספר האורה, והמלות, לא יאכל עד שיסב' נשמטו שם, וכן נשמטו שם אין מצות השוכות אלא יין מוגן עד וארבעה כוסות, ונמצא לנכון בכל כתבי יד, ובכ"י ג' לפני המאמר ואפילו עני שבישראל נמצא מאמר ליל שמורים שחל בשבת אומרים ויכולו כ"ו עד ושותה בחמיכה רוב הכוס ומברך אחריו בורא פרי הגפן, והוא לפנינו להלן בס"י צ', (ב) וצריך דליהוי כל חד כדי רביעית, פסחים

ששתה ארבע כוסות ידי הירות לא יצא, אין מצות חשובות אלא בין מזוג, והני מילי ביינות דידהו דררי על חד תלתא מיא, אבל יינות שלנו לא בעי מזיגה. (ג) וארבעה כוסות צריכין הסיכה. (ד) מרור אין צריך הסיכה. (ה) הסיכת שמאל שמה סיכה. הסיכת ימין לא שמה הסיכה. (ו) אשה אינה צריכה הסיכה, ואם אשה חשובה היא צריכה הסיכה. (ז) בן אצל אביו צריך הסיכה, תלמיד אצל רבו אינו צריך הסיכה. (ח) וארבע כוסות הללו כל אחד ואחד טעון ברכה לפניו, משום דבתר קדושה אסור ליה למשתי עד שדורש מארמי אובד אבי, וחומס בנאולה, ומברך בורא פרי הגפן. (ט) ומדאמרין הב ונברך ברכת המזון איתסר ליה למשתי עד המברך, ומן כד מברך בן שלישי רביעו לא ישחה, ואתסר ליה עד דאמר הלל הגדול וברכת שיר (י) אלא לאחריהם מאי מחייב על כל זה? הא יתיב ודעתיה אשאר כוסות, הלכך מברך ברכה אחרונה ודיו :

[פ"ט] דין לשחות בין הכוסות.

(א) וארבע כוסות מותר לשחות בין של קידוש לכוס של הגדה, ובין כוס של הגדה לכוס של ברכת המזון, ואחר מזוגו מותר לו לשחות כמה שרוצה בלא ברכה, אבל בין שבירך אסור לשחות אלא כוס של ברכה [וכוס של הלל] (ב) ובעי לברוכי על הגפן ועל פרי הגפן בחר כוס ראשון ושלישי ורביעי, אבל בחר שני לא, והיינו טעמא דשלישתן חללו כל אחד מצוה באנפי נפשיה הוא, ואין דעתו לאכול, אבל כוס שני היכי אפשר לברך בתריה שהוא כוס של תחילת אכילה ויש לו לאכול ולשחות כל סעודתו ואין בו שום הפסקה. (ג) והלכתא הלל בלילי פסחים אינו צריך ברכה לפניו, דאין אנו אומרים אותו בתורת קריאה, אלא בתורת ישירה, [שכך] שנינו רבן גמליאל היה אומר כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ובסופא אמרין לפיכך, נמצא ששיר והוראה הוא, לפיכך אם בא אדם לברך לפניו

הערות

ק"ח ע"ב. (ג) וארבעה כוסות צריכין הסיכה. פסחים ק"ח ע"א אידי ואידי (היינו די כוסות) בעי הסיכה. (ד) מרור אין צריך הסיכה. שם ש"ס. (ה) הסיכת שמאל. שם ש"ס. (ו) אשה. שם ש"ס. (ז) בן אצל אביו. שם ש"ס. (ח) וארבע כוסות הללו כל אחד ואחד טעון ברכה לפניו כו'. עד סוף הסימן הוא דבריו רבינו שירא נאון ז"ל ורבינו האי נאון ז"ל, הובא בתשובות הגאונים שערי תשובה כ"י ק"א. (ט) ומדאמרין הב ונברך ברכת המזון. בפרסם שם ס"י קל"ז בטעות ומדאמרין דכי נברך ברכת המזון, ורצינ המויל בדפוס ווארסוי סימן כ"כב להורות כי נעלם הכוונה, ובאמת צ"ל הב ונברך. (י) אלא לאחריהם מאי מחייב על כל זה? ודיו. זה נשפס בפרסם שם :

[פ"ט] (א) וארבע כוסות, הובא בפרסם ס"י קל"ז, והוא מספר האורה, וחסר הציון. מספר האורה ורבינו האורה נובעים מתשובות הגאונים שערי תשובה ריש ס"י רפ"ו. (ב) ובעי לברוכי על הגפן ועל פרי הגפן בחר כוס ראשון ושלישי ורביעי אבל בחר שני לא, ועיין במהוור וויטרי (ע"ד 267), שהבוא מצאהו בתשובות הגאונים שצריך לברך אחריהן וכל ארבעתן פסוח דאמרין כל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא וכן יראה מהשלישה כוסות, הוין פסוח שני כו', ועיין בשבלי הלקס השלם ס"י ר"ח (דף ק"א ע"א) ורבינו שלמה זצ"ל כתב בהלכות הפסח שסידר שצריך לברך על הגפן על כל כוס וכוס כ"ס כל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא כו', וזה שאמרנו שכל אחד טעון על הגפן לאחריו ודוק כוס ראשון של קידוש ושני כוסות האחרונים, אבל כוס שני של הגדה אין מברזין אחריו על הגפן כו'. (ג) והלכתא הלל בלילי פסחים אין צריך ברכה לפניו כו' לפיכך אם בא אדם לברך לפניו משתתקין אותו, זה הובא בתשובות הגאונים שערי תשובה כ"י ק"ב בשם רב צמח נאון ז"ל, ובעל שבלי הלקס השלם כ"י ר"ח (דף ע"ב ע"א) הביא ומנהג שאין מברזין עליו תחלה, והפעם פסודש בתשובות הגאונים כו', וזה שהביא הוא בתשובות הגאונים שערי תשובה ט"ב, בשם רב עמרם ורב צמח, וזה הובא בפרסם בלקוסים (דף נ"ח ע"ד) המתחיל וברכת הלל, ועיין גם במהוור וויטרי ס"י ס"ג (ע"ד 280), ועיין ברבינו (כ"ס בר"ף) פסחים פ"י שהבוא כן בשם רבינו האי נאון, ומיין וכן הפסימו הגאונים רב צמח ורב

ספר האורה

משחקתין אותו ה' ירושלמי; תנו רבנן המישי נומרין עליו את ההלל דברי רבי טרפון, ויש אומרים ה' רועי לא אהסר [תהלים כ"ג א'], ואף על גב דבכל דוכתא לא אישכחן דחקינו רבנן אלא ר' כוסות, מכל מקום כיון ששינונו בזה המשנה היצונה כוס המישי מתקנת רבנן הוא, מיהו לא הוכח אלא רשות, ומשום הכי לא אדכרו אלא ארבע כוסות, ומנהג דעלמא כרבי טרפון לומר עליו הלל הגדול ה' ופלוני נמי הבנן עד היכן הלל הגדול, מהודו עד על נהרות בבל, מיהו מאן דבעי לאפנושי ולמימר על כוס המישי דברי שירות ותשבחות הרשות בידו, ובלבד שיאמר בכללם הלל הגדול ה' ומקום שאין בו יין מצוי כל עיקר, אסור לומר שירה על דבש ועל שכר, אבל י"ש תקנה להביא ענבים ובישים קודם לכן וישרה אותם במים, ואומר עליהם הלל והגדה ויצאת מצרים, ואם אין לו אפילו ענבים ובישים ולא יין צמקוס, סודר הלל והגדה על פה [וואמר] מה נשתנה עד הלמיש למעינו מים, וחזור ומברך המוציא ולאכול מצה וגומר סעודתו, ואם אין לו יין בשתי הלילות ואהר כך נודמו לו יין, אין לו תשלומין לעולם לאחר שעברו ליל המשה עשר וליל ששה עשר אין לו תקנה:

[צ] סדר הפסח.

ה' ליל שימורים שחל [לילי פסח] להיות בשבת אומר ויכולו ובורא פרי הנפק, ואומר יום המנוה הזה, ואת יום הג המצות הזה, וחותם מקדש [השבת] וישואל והומנים

ה ע ר ו ת

יוסף ור"ף נאות ו"ל, ה' ירושלמי תיר המישי נומרין עליו את ההלל דברי רבי טרפון, וי"א ה' רועי לא אהסר, כיה בכיי א' ובי, ובפרסם מ" קליו סספר האורה, רק בכיי נ' נשמטה הסלה ירושלמי, ובאסת הציון ירושלמי הוסף סופר אחד בגליון והוכח פנימה, והמאמר שהובא, תיר המישי נומרין עליו את הלל דברי רבי טרפון הוא בבבלי פסחים ק"ח ר"א, ולפנינו בנמרא תקנו רש"י והרשב"ם שציל רביעי נוסר עליו את ההלל במקום המישי, וע"ש בתוס' דף ק"ז ע"ב ד"ה רביעי, ולפני בעל האורה היתה הנירסא מישי, וכן הרי"ף פסחים פ"ו הביא הנירסא מישי אומר עליו הלל הגדול, וע"ש ברבינו נסים, ומה שהוסיף האומר ירושלמי כי ראה ברי"ף פסחים פ"ו על המשנה בין שליש לרביעי לא ישתה, מתחיל ירושלמי למה בשביל שלא ישתה, וכן הובא הירושלמי בתוס' פסחים ק"ז ע"ב, והוא בירושלמי פסחים פ"ו ה"ח דף ל"ז סע"ד, וחשב כי המאמר שהביא הרי"ף אהר זה תיר המישי אומר עליו הלל הגדול הוא ג"כ מירושלמי, ועיין בסוד או"ח פ"ו תפ"א, וגם לפני הרמב"ם היתה הנירסא בנמרא כוס המישי, ועיין גם בכיי שם, וכן בסידור רב עפרים נאון דף ס"א הביא דברי חז"ל תניא מישי אומר עליו הלל הגדול דברי רב טרפון, וראיתי כי גם בעל שבלי הלפס פ"ו ר"ח (דף ק' ע"ב), הביא ג"כ הנירסא כוס המישי אומרים עליו הלל הגדול, וגם הרא"ש פסחים פ"ו סי' ל"ב הביא הנירסא תיר כוס המישי, והביא שם כי הרשב"ם נזרם רביעי בתקום המישי ע"ש, ה' ופלוני נמי רבנן עד היכן הלל הגדול מהודו עד על נהרות בבל, הוא דברי רבי יהודה פסחים שם, והובא שם גם דברי רבי יוחנן ור' אחא בר יעקב, ה' ומקום שאין בו יין מצוי כל עיקר אסור לומר שירה על דבש ועל שכר אבל יש תקנה להביא ענבים וכו', והגדה על פה, כיה בכיי ב' ונ', ובפרסם מ" קליו סס' האורה, וכן בדפוס ראשון דפוס קושט' דף י"ג סע"א איחא סודר הלל והודאה עד הלמיש למעינו מים ותאו הריקון המעתיק הראשון שדנפשיה וחשמיס הסלות "על פה" אבל ברור אצלי שצ"ל על פה, וכן מצאתי בכיי א' כתוב פסחים סודר הלל והגדה על הפה, ואומר שם נשתנה עד הלמיש למעינו מים, ועיין בתשובות הגאונים שערי תשובה פ"ו קמ"ז ק"ז ק"ח, והרב בעל איי ה"ם האריך שם לבאר דברי הגאונים והביא דאם אין לו יין צמקוס מקדש על הפה ע"ש, וכן מצאתי ברי"ף פסחים פ"ו על המשנה אין פסטרין שהביא וסאן דלית ליה המרא בלילי פיסחא מקדש אריפתא וע"ש איך לעשות, וע"ש ברבינו נסים, וכן הובא כלשון הרי"ף בהראש פסחים פ"ו סי' ל"ו:

[צ] ה' ליל שמורים, נמצא בפרסם מ" קל"ה, והוא סספר האורה וחסר הציון, ושם במימך קל"ב הוא מנהג הפרסם (לא סספר האורה) והוא מסודר רש"י, והובא זה מפי קל"ב במחזור וויטרי פ"ו פ"ה (צד 238) ופי' ק"ס, ורשום שם סדר ארוכה נסדר מפי רבינו שלמה יזכור לברכה לטובה, ומשונה

ושהחיינו (ג) ואינו אומר שעשה נסים שעתיד לאומרו בהגדה אשר נאלנו ונאל את אבותינו (ג) ואם חל להיות במוצאי שבת מברך יקנהיו, בורא ברי הגפן וקידוש ובורא מאורי האש, והבדלה, והותם בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלה, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, ברוך אתה ה' המכביל בין קדש לקדוש, ושהחיינו (ד) ואינו מברך על ההרם שאין מריה בו, נזירה שמא יקמטנו, (ה) ועוד שאין בו איבוד נשמה (יתירה), ויום טוב איכא נשמה יתירה כשבת, ואם חל להיות בחול מברך בורא פרי הגפן קידוש ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו ותתן לנו ה' אלהינו לאהבה, מועדים לשמחה חנים וזמנים לששון את יום חג המצות הזה זמן חרותנו באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ומועדי קדשך בשמחה ובששון דגחלתנו ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים ושהחיינו ושותה בהסיבת שמאל את רוב הכוס ומברך אחריו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ המדה טובה ורחבה שנתת לנו והנחלת את אבותינו רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברך את שמך עליה בקדושה ובטהרה כי אל טוב ומטיב אתה ברוך אתה ה' על הארץ ועל הגפן, ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים, לפי שרוצה לסכל, וכל שמיכלו במשקה צריך נטילת ידים, וקודם קידוש אינו נוטל, (ו) דהנוטל ידיו לסירות הרי זה מנסי הרוח, ומברך על הירקות (ז) ואינו כוסברא ונזירא, ומברך בורא פרי האדמה, וטובל בחרוסת ואוכל ומאכיל לכל אחד ואחד כויה, וצריך שיהיו בשלהן שני תבשילין, אחר זכר לפסח, ואחד מבושל זכר לחגיגה הבאה עם הפסח, ובוצע אחד להשלש מצות לשנים, ונותן חציה בין שתי השלימות, וחציה תחת הפסח, שצריך לאכול כויה מצה דמנטרא אחר סעודתו זכר לפסח, ואם לא יצניענה שמא ישכח ויאכלה בתוך הסעודה, ומזון כוס שני ואומר הא לחמא עניא וכל ההגדה, ולדין אין עוקרין את השולחן, אלא מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השולחן, כי היכי דליהוי היכרא לחינוקות וישאלו מה נישתנה, אבל לדידכו דהוי שלהן קמן לפני מי שאומר ההגדה, ולפני כל אחד ואחד עוקרין (ח) ומה שנהנו להנביא הקערה ולהוציא ממנה התבשילין מעות הוא

הערות

ס"ה קליג שהוא מספר האורה, והחלת המספר כשחל להיות בשבת עד ושהחיינו, הובא במחזור ויפרי שם ס"ה (צד 281), ט ואינו אומר שעשה נסים שעתיד לאמרו בהגדה אשר נאלנו, הובא במחזור ויפרי (צד 283) ס"ה וננוף הפרדס ס"ה קליב, (ג) ואם חל להיות במוצאי מברך יקנהיו, הוא המסן בין קידוש נר הבדלה וזמן, (ד) ואינו מברך על ההרם שאין מריה בו נזירה שמא יקמטנו, זה זה הוא גם בסידור רש"י, ובמחזור ויפרי ס"ה ס"ה, וגם בננוף הפרדס ס"ה קליב, וגם בס"ה קליג מספר האורה, וכן בעל שכלי הלפס ס"ה רי"ח (דף צ"ב ע"א) הביא וכתב רבינו שלמה וציל במוש ליום טוב מברכין על הבשמים נזירה ועוד שלא אבדה נשמה יתירה של שבת, ועיין עוד שם מה שביא בשם רבינו יצחק סרנפור ויל, (ה) ועוד שאין בו איבוד נשמה יתירה וי"ש איכא נשמה יתירה כשבת, כן הוא גם בכ"י א' וב' (ובכ"י ג' חסר כל ההחלתה ומתחיל מסמאר שלאחריו מברך בורא פרי הגפן וקידוש ושהחיינו ושותה בהסיבתה), וכן בפרס ס"ה קליג מספר האורה, אבל לדעתי צ"ל ויום טוב אינה נשמה יתירה כשבת, ועיין בתוס' פסחים ק"ב ע"ב ד"ה רב אמר הביאו הרשבים ס"ה יצקם בשמים שמים איבוד נשמה יתירה וביום טוב נמי איכא נשמה יתירה, וקשה דאיכא במוצאי יום טוב, אפוא לא תקיפו בשמים, לכך נראה דביום טוב לויכא נשמה יתירה וזהו אינו סוכר בשמים, ועיין גם בראשית פסחים ס"ה ס"ה (ו) דהנוטל ידיו לסירות הרי זה מנסי הרוח, חגיגה י"ח ע"ב, (ז) ואינו כוסברא ונזירא, עיין בערוך בערכו, ועיין מחזור ויפרי ס"ה ס"ה (צד 284), (ח) ומה שנהנו להנביא הקערה ולהוציא ממנה התבשילין מקות הוא בירם כ"ה, כל זה הביא גם הרשבים פסחים

ספר האורה

ביום ט) דכי אמרינן בשר אין צריך להגביה. הני מילי בשעה שאומר בהגדה פסח שהיו אבותינו אוכלים זכר, וכיון דלא מצי למימר פסח זה, אם מנביהו לתבשיל שבידו נראה כמקדיש קדשים בחוץ לארץ, כמו שמנביה המרור או המצה ואומר מצה זו אבל כשמנביה הקערה כדי שיכיר התנוק האך נראה כמקדיש קדשים, הילכך אין צריך להוציאם מן הקערה בשעת הנבחה הקערה והנבחה שעות הוא, דאין כאן הכרה לתנוק אלא מסלק מלפניו כאלו אבל דבר דרמיה לעקירת השולחן, וכי אמרינן מצה לפני כל אחד ואחד, הני מילי לדידהו שהיה מנהגם להסב על המטות, והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, ולפיכך צריך מצה לפני כל אחד ואחד על שלחנו, אבל לדין אין צריך אלא לפני מי שאומר ההגדה, והוא יהלק לכולם, וכשיניע לומר מצה זו, ומרור זה, ינביהו ויראנו, אבל התבשיל לא כדאמרינן, ומסיים ההגדה על כוס שני עד גאל ישראל, ומברך בורא פרי הגפן, ושוחה בהסיבה, ואינו מברך אחריו על הגפן, כמו שפירשנו למעלה, ונושל ידיו ומברך על נטילת ידים כדי לאכול סעודתו, כי כשקרא הסיח דעתו מלשמור את ידיו והם עסקניות, ולפיכך צריך ליטול ידיו שנית שרוצה לאכול, ונושל השתי מצות שלימות, ומברך על אחת משתיהן המוציא, משום להם משנה, ועל הפרוסה שבין שתי השלימות מברך על אכילת מצה, משום דכתיב להם עוני, י) מה דרכו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה, ולא יסיח בין שתי הברכות עד שיאכלם ואוכל המוציא ראשון ומצה אחריו ונותן לכל בני ביתו ומברך על החזרת הדינו מרור, על אכילת מרור, וטובלו בחרוסת ואוכלו ונותן לכולם, וחזור ובוצע מן המצה שלישית השלימה, וכורכה במרור וטובל בחרוסת ואוכל יחד, זכר למקדש כהלל, משום דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו [במדבר ט' י"א], והואיל דכולן למצוה נעשו צריך לעשות מצוה לכל אחת ואחת, וצריך לעשות בהם סימנין איזה נאפה ראשונה, כדי לעשות בה מצוה תחילה, י) כדאמרינן בקופות שכתוב בהן א' ב' ג' ד' שמצוה בראשון ואוכלין סעודתן וכשינמרו אוכלין מן המצה הפרוסה שהניח תחת המפה כזית, והוא לחובת מצה באהרונה, שהי' אוכלין במקדש מצת חובה עם הפסח בנמר סעודה זכר לפסח, כדי שיהא טעם מצה בפיו, ולא יאכל עוד בלילה ההוא ואוכלה בלא ברכה, תושל ידיו למים אחרונים, ואינו מברך על נטילת ידים, ומזוג כוס שלישי ומברך עליו ברכת המזון, והואיל דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה, ליעביד בכל חד וחד מצוה, וחזר ומברך עליו על הגפן ועל פרי הגפן, וחזור ומזוג כוס רביעי ואומר עליו הלל הגדול, לא לנו הי' עד סוף ההלל, וחזתם ביהללוד ומברך בורא פרי הגפן ושוחהו בהסיבה, ומברך על הגפן, ואם ירצה לשתות כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול הודו להי' עד על נהרות בבל, י) וחזתם בנשמת כל חי וישתבח והוא ברכת חסיד, ומברך על זיוין ושוחהו ואחריו על הגפן, ולא ישתה עוד יין בלילה, והבא להוציא אחרים ידי חובתן בהלל ובסדר הברכות, יקדש וישתה כוס ראשון, ויעשה כל הסדר בביתו קודם שיאכל סעודתו י) [ואחר כך בכמה בתים ויחזור לביתו באהרונה ויגמור סעודתו], ויברך על מזונה, וישתה כוס שלישי, ויגמור את ההלל על כוס רביעי, י) [ואח"כ ילך לבית אחר והם יברכו על מזונה וישתו ויגמור להם את ההלל על כוס

הערות

קפיו ע"ב ד"ה ואין עוקר את השלחן, וע"ש בתוס' ד"ה למה, ט) דכי אמרינן בשר אין צריך להגביה, פסחים קפ"ו ע"ב, י) מה דרכו של עני בפרוסה, פסחים קפ"ו ע"ב, יא) כדאמרינן בקופות שכתוב בהן א"ב ג"ד שקלים, פ"ג ע"ב ומ"ש ג' ד' אות ד' פ"ג ע"ש במשנה, יב) וחזתם בנשמת כל חי והוא ברכת השיר, פסחים קי"ה ע"א, יג) ואחר כך בכמה בתים, הוספתי כמו שהוא בכ"י ג', ובפרסם מספר האורה ס"י קל"ג, ובכ"י א' הוא כמו לפנינו, ובכ"י ב' הסר מאמר שלם, יד) ואחר כך ילך לבית אחר הוספתי

ספר האורה

ד"ן, ויברך וישתה, שלא אסרו אלא לשחות בין שלישי לרביעי שלא ישתבר ולא יבין באמרו את ההלל, אבל היין שבתוך הסעודה אינו משתבר, ואם יש עוד בית שלישי יגמור להם את ההלל והם יברכו וישתה, ולא ישתה הוא כלל, ומשגמר סעודתו בביתו, ואכל מצה הנאכלת באהרונה לשום מצה אינו יכול לשוב ולקדש עוד בבית אחר, לפי שאין ממשירין אחר הפסח אפיקומן, ואסור לאכול ולשתות אחר ששתה ארבע כוסות בביתו, ואם צריכין יקדש להם ולא ישתה, ועל הירקות יברכו הם ויאכלום, והוא יאמר להם ההגדה, והם יברכו על הכוס וישתה, וברכת המוציא ואכילת מצה רשאי הוא לברך ולהוציאם ידי חובתן והם יאכלו והוא לא יאכל, וכן על המרור (טו) דכי אמרינן לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן הוא אוכל עממן [הני מילי כדברים שהם רשות], אבל ברכת היין של קידוש, וברכת הלהם של מצה התיירו, לפי שהם חובה, וכל ישראל ערבים זה לזה, ואי אפשר לאכילת מצה בלא המוציא, ובלא ברכת היין, וכן ברכת מרור חובה הוא ומוציא אהדים, אף על פי שיצא, אבל ברכת שאר ירקות שהוא בפני עצמה ישבול לעצמן, אף על פי שהיא באה לפטור את המרור מברכת הנהנין, שאסור ליהנות מן העולם בלא ברכה, דומה הוא לברכת הלהם של כל השנה, שאינה מוציא אהדים מאחד שאינו אוכל עממה, ואת ההלל יגמור להם אחר סעודתן, והם יברכו לעצמן על כוסות ברכת המזון והלל, ומשום הכי מברכין על הירקות קודם ההגדה, כדי שיגמרו התינוקות וישאלו, (טז) ואם שכח ולא אכל אפיקומן אחר סעודתו קודם ברכת המזון, וזכר לאחר ברכת המזון אינו צריך לחזור ולאכול, דהא צריך לברך אחריו ולשתות מן הכוס, ובין שלישי לרביעי לא ישתה, וגם אינו יכול לעשות ברכת המזון בלא יין, לפי שתקנו כוס שלישי עליו וגם לאחר כוס רביעי של הלל אינו יכול לאכול ולברך ברכת המזון דהא לא תקנו אלא ד' כוסות אבל ה' לא תקנו ועוד סתם המצות עשויות בליל ראשון בשימור לשם מצה, ומצה שאוכל נגמר סעודתו עולה לו לשום מצה ויוצא בהדה דנעשית לשום שימור מצה, ואם שכח מלעשות הברכה במוציא שבת בלילי יום טוב הראשון של פסח עד שאכלו ירקות והתחילו ההגדה, וקודם שגמר ההגדה נזכר, אינו צריך לחזור ולהבריל עד שהשלים ההגדה עד גאל ישראל, שאכילת הירקות לא חשיבא אכילה ולאו כלום הוא:

הערות

כמו שהוא בכ"א א' ונ', ובפרט מספר האורה שם, טו) דכי אמרינן לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין, ר"ה כי"ט ע"כ, (טז) ואם שכח ולא אכל אפיקומן אחר סעודתו קודם ברכת המזון כו', כ"ה בפרט מספר האורה בכ"י קל"ו, ובפרט בכ"י קל"ב (שהוא נוף הפרט ולא מתאורתו) הוצא פ"ט אחרת שכתב רבי ולא אכל מצה אפיקומן אחר סעודתו קודם ברכת המזון ולאחר ברכת המזון הוזכר ולא רצה לאכול ממנה לפי שהיו צריך לברך אחריה ולשתות ממנו של ברכה, ואי אפשר לשחות בין כוס של מין לכוס של הלל, דאמרו רבנן [פסחים ק"ו ע"ב] בין הכוסות הללו אם רצה לשחות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה, ולא רצה לברך עליה ברכת המזון בלא יין, לפי שתקנו [הב"מ] כוס שלישי עליה, ונראה שהיא צריכה כוס, ואמילו לאחר כוס רביעי של הלל לא רצה לאכול מצה ולברך ברכת המזון ממני שהם לא התקינו [אלא ד' כוסות בלבד, אבל חמשה לא התקינו ועל כן נמנע מלאכול מצה אחר ברכת המזון] והחייקו פעם בברך שאין צריך לחזור ולאכול מצה לפי שסתם רוב מצות שלנו כולן עשויות כתיקון חכמים ויש בהן שימור לשם מצה והמצה שאוכל נגמר סעודתו עולה לו לשם מצה של מצוה, הועיל ונעשה בה שימור [לשם מצוה], וכן נהג רבינו שלמה סי"כ, וכן הוצא בן כמדור רש"י ובמחזור וויטרי (עד 268), ובשבלי הלקט סי' ר"ח (עד 200), והביא כתב רבינו שלמה וצ"ל בהלכות

[צ*] פירוט האגדה.

(ה) תנו רבנן הייב אדם לעסוק [בהלכות פסח] בינו לבין עצמו. [בינו לבין בנו].
 בינו לבין תלמידו. (ג) הכם בנו שואלו. ואם לאו הוא שואל לעצמו. ואפילו שני
 תלמידו הכמים הבקיאים בהלכות הפסח שואלין זה את זה. מה נשתנה וכו' עד כלנו
 מסובין. הלילה הזה הייבין אנו להסב דרך חירות. כי עבדים היינו לפרעה במצרים.
 ויש לנו לראות כאלו אנהנו יצאנו ממצרים. שאלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את
 אבותינו ממצרים. עדיין היינו משועבדים. ואפילו כולנו הכמים או נכונים ויודעים את
 התורה. מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. ומעשה בהמשח זקנים והכמים נכונים
 ויודעים ויודעים את התורה כולה. שהיו מסובין ומספין ביציאת מצרים. אמר רבי
 אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה. (ו) דאהררי ליה תלסר דרי הוורתא
 כשמינוהו ראש ישיבה. ולא זכיתי. נצחת. (ז) כמו מאן דוכי למלכא לשדיה בבבוי.
 כלומר לא נצחתי לא יכלתי לנצח שתאמר יציאת מצרים בלילות. משום דעיקר
 נאולה ביממא הוה. עד שדרשה בן זומא. ברוך המקום ברוך הוא שנתן תורה לעמו
 ישראל. שכתוב בה ארבעה בנים. בפרשת משכו כתוב והיה כי יאמרו אליכם בניכם.
 מה העבודה הזאת לכם [שמות י"ב כ"ו]. ובפרשת קדש ל' והגדת לבנך [שם י"ג ה'].
 והיה כי ישאלך בנך [מחר] לאמור מה זאת [שם י"ג י"ד]. ובפרשת ואתחנן כי ישאלך
 בנך מהר [לאמור] מה העדות וההקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם [דברים
 ו' כ']. ובפסוקים הללו אנו מטריחים. שכנגד הכם רשעו ותם ושאינו יודע לשאול
 דברה תורה. הכם היו רע יציאת מצרים וכל הענין אינו הסר אלא החוקים שאנו
 אוכלין ההגינה ואחריו הפסח. ושואל מה החוקים הללו. עיקר הלילה על הפסח הוא.
 ולמה אוכלין את הפסח אחריו. ואף אתה אמור לו כדון וכהלכה. אין מפטירין. לכך
 אוכלין הפסח. אחרון שאין מפטירין אחר הפסח מאומה. (ח) מפטירין לשון הנפטר
 מרבו. (ו) אפיקומן אפיקו מונין. רשע שהוציא עצמו מן הכלל. הכם אף על פי
 שאמר אתכם כולל עצמו שאמר אלהינו אבל רשע אמר לכם ואף אתה הקהה את
 שיניו. תם יודע ואינו יודע ושואל מה זאת ואמרת אליו. ספרו לו כל המעשה.
 ושאינו יודע לשאול את פתח לו. והגדת לבנך יכול מראש חודש. ששואלין בהלכות
 הפסח קודם לפסח שתי שבתות. תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מבעוד
 יום. משעת זמן הפסח. וזה מבעוד יום. תלמוד לומר בעבור זה. בשעה שמצה ומרור
 מונחים לפניך. צא ולמד מה ביקש לבן הארמי. כשרדף אחר יעקב היה בדעתו לעקור
 הכל. עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא השמר לך מדבר עם יעקב משוג וער רע

ה ע ר ו ת

[צ*] (ה) תיר הייב אדם כו'. תוכפתא סוף פ"י דפסחים ע"ש וכל המיטן הוה נמצא בפרסם סיי קליד.
 וחכר הצינן מספר האורה. (ו) הכם בנו שואלו. פסחים קט"ז ע"א ואולי המלות "תיר" שייכים לכאן.
 (ז) דאהררי ליה תלסר דרי. חירותא כשמינוהו ראש ישיבה. כגמרא ברכות כ"ח ע"א והוא יומא בר
 תמינו מר שני הוה איתרחיש ליה נסא ואהררי לית תמינו סרי דרי חורתא היינו דקאמר רבי אלעזר
 בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה. ופירש רש"י ויה דרי חורתא. ויה שערות של זקנה עכ"ל. ומצאתי
 בירושלמי ברכות פ"ד ה"א ורף ז' ע"ד. הלכו ומינו את ר"א בן עזריה בישיבה בן שש עשרה שנה
 ונתמלא כל ראשו שיבות. (ד) כמו מאן דוכי למלכא לשדיה בבבוי. סתרינן ל"ש ע"א. ופירש"י דוכי
 למלכא נוצחו ומשתיקו ברבוי. (ה) מפטירין לשון הנפטר מרבו. צ"ל מחבירו ברכות ס"ד ע"א. וכן רש"י
 והרשב"ם פסחים קכ"ט ע"ב כתבו מפטירין לשון הנפטר מחבירו. (ו) אפיקומן אפיקו מונין. וגם הרשב"ם
 פסחים ק"ט ע"ב כתב אפיקומן אפיקו מנייכו. וגם בפרסם סיי קליד הביא אפיקומן מינו של מאכל.
 אבל א"כ"כ הביא ר"א בלשון יון. ועינן ערוך השלם בערכו שהאר"ך בהוראות המלה. (ז) רצ"ן ע"ש

[בראשית ל"א כ"ט]. ז' ד"ץ עדיש באחיב, לכך עשה הסימן כך. ח' ששתים היו בהתראה, והשלישית בלא התראה: ט' ירושלמי, ד"ץ עדיש באחיב, שכך היו כתובים במטה: י' לועז לועז, היתה יהודה לקדשו, י"ב' ששבטו קפץ תחלה בים; [צא] הלכות העומר.

ה) ומפרתם לכם [ויקרא כ"ג ט"ו], שתהא ספירה בכל אחד ואחד, ממחרת השבת [שם שם], ממחרת יום טוב, ז' ומצוה למימי [יומא ולימיני] שבוע, ג' [ומעומר] ואף על גב דכשיתמר בניסן אסור למיכל ביה הדרש, ולחשבון ספירת העומר חשבינן ממחרת יום טוב, ומנינן מאורחא דחמיסר דנהגו שיחסר, וכד מנינן מברכינן והדר מנינן, ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת העומר, והדר ממני יום אחד בעומר, וצריך לאדכורי עומר במנין, וכד הוה שבעה יומי אומר היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד, ז' והיכא דלא מנה בלילה קמא, לא מצוי למימי בשאר לילתא, ח' ובשאר לילה אם לא מנה בלילה יכול למניי ביום;

ה ע ר ו ת

באחיב, לכך עשה הסימן כך, ששתים היו בהתראה והשלישית בלא התראה, החל להביא את הסימן שנתן ר' יהודה, והסימן הזה הובא ג"כ במדרש שמיר מ"ה אות י' בידך זה המטה, שהיו כתובין עליו פכות שהיה כתוב עליו נוסריקון ד"ץ עדיש באחיב, וכן הוא שם במוף מ"ה, ודאחיב שבבלי הלקס מ"י ר"ח (דף צ"ו ע"א) שהביא ומצינו באגדה שהיו תקוקין עליו ועל המטה עשר מכות נוסריקון ד"ץ עדיש באחיב ע"כ, ולא אדע על איזה אגדה כוון כי מדרש שמיר לא הביא כלל. ח' ששתים היו בהתראה והשלישית בלא התראה, בעל שבלי הלקס מ"י ר"ח (דף צ"ו ע"ב) הביא וז"ל ואחי ר' בנימין נרו כתב לפי שהמכות יש מהן שהיו בהתראה ויש מהן שהיו שלא בהתראה, לפיכך בא ר' יהודה ונתן סימנים הללו לחלק ולהודיע איזה היו בהתראה, ואי זה מהן בלא התראה, לכך הפליג תיבת ד"ץ ד"ץ בהתראה ר' בלא התראה, וכן עדיש ע"ד בהתראה ש' בלא התראה, באחיב ביא בהתראה ה' בלא התראה, ב' אחרונה שכך היו כתובים במקל, לא נמצא בירושלמי לפנינו, י' לועז לועז, מ"י בית יעקב מעם לועז [תהלים ק"ד א'] שאומרים בהגדה ומפרש שהוראתה לועז, כמו בדרז"ל מליון עליו, והוא כמו מלעיון, וכן מוציא לועז, עיין ערוך ערך לו ב' ולעז ב' ואחר זה הביא היתה יהודה לקדשו ג"כ בתהלים שם, ובפרסם מ"י קליד שהובא שם כל הסימן מספר האורה והסר הציון, מ"ב שם ג"כ ירושלמי שכך היו במקום לועז לועז, צ"ל במקל תחת במקום, והמלות לועז לועז הוא מאמר בפני עצמו שמפרש מלת לועז, והמז"ל בדפוס וזרשוו הציג סימן כוכב, להורות שנעלם הכוונה, ולא ידע בי מפרש מלת לועז, ואינו מוכב לסאמר שהביא מירושלמי, י"ב' ששבטו קפץ תחלה בים, שמיר פכ"ד אות א', במיר מ"ב אות כ"א, מכלתא בבלה מסכת ב' פרשה ה', מדרש תהלים מומזר ע"ז אות ב' וק"ד אות ח', וע"ש בהערות שלי, ועיין סופה ל"ז מע"ב;

[צא] ה) ומפרתם לכם שתהא ספירה בכל אחד ואחד, ספרא אמור, ומנהות מ"ה ע"ב, והלכות העומר נדפס במדרש מ"י מ"י בשם ספר האורה, גם עוד הפעם במ"י קמ"ג כי שבה שכבר הביא זה במ"י מ"ה, ז' ומצוה למימי יומא ולימיני שבועי, מנהות מ"ו ע"א, ג' ומעומר, הוספתי כמו שהוא בכל כ"י, גם בפרסם שם, וכן במהזור וויטרי (צד 301), ובשבלי הלקס השלם מ"י ר"י (דף ק"ס ע"א) הביא וז"ל ואין מברכין אלא מעומר יש מפרשין משום דאיתקש ספירה לקצירה ודרך קצירה מעומר, ויש מפרשין משום דבחיב מהחל חרמש בקמה, אל תקרי בקמה אלא בקומה, ועיין מה שכתבתי באריכות בטובא להפסיקתא דריב אות ד' (דף ס'), והבאתי הכל מפרשים אשר העתיקו המדרש דבקמה, ועיין בטובא ללקח טוב הערה ל"ה: ומה קצר המצע מהשטרע, וירשם הקרא משם, ד' והיכא דלא מנה בלילה קמא או מצוי למימי בשאר לילתא, ובשאר לילה אם לא מנה בלילה, וכול למניי ביום, הוא דברי בחיג בהלכות מנהות וז"ל מר רב יהודאי גאון הכי אמר היכא דלא מנה עומר לילה קמא לא מני בשאר לילתא, מ"ט דבעינא שבע שבתות תמימות ולילות, אבל בשאר לילתא היכא דלא מני שאורחא מני ביממא ושפיר דמו עכ"ל, ומה שאב בעל האורה, ועיין בזה שבבלי הלקס השלם

[צב] הלכות עצרת.

(א) למה אין מקדשין ואין כונסין בין פסח לעצרת לא מחמת איסור, אלא מחמת אבילות. (ב) אמרו חכמים שנים עשר אלף זונות תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכולן מתו בין פסח לעצרת, שלא היו נוהגין כבוד זה לזה. (ג) תנא וכולן מתו באסכרה, ומאותה שעה ואילך נהגו הראשונים בימים אלו שלא לבנוס בהם, ומי שקפץ וכנס אין קונסין אותו, אבל אם בא לשאול אין מורין לו לבנוס :

[צג] הלכות ראשי השנה.

(א) שני ימים טובים של ראש השנה קרושה, אהת הן לכל דבר, (ב) זולתי למת בלבד, ובשני הימים ערבית שהרית ומנהה מתפלל שבע ברכות, ובמוסף מתפלל תשע ברכות, ומראש השנה ועד יום הכפורים הותם המלך הקדוש והמלך המשפט, ואם טעה צריך לחזור, חל להיות בשבת מזכיר של שבת תחלה, ואחר כך של ראש השנה, והותם מלך על כל הארץ מקדש (ישראל) [השבת וישראל] ויום הזכרון, (ג) ואסור להתענות ביום שני וכל שכן ביום ראשון, ולאחר שקורין בתורה כשהן

ה ע ר ו ת

מ"י רליד (דף ק"ט ע"א). (א) ובשאר לילה אם לא מנה בלילה יכול למנוי ביום זה חסר בפרדם כבי המקומות הנ"ל, וכן חסר בכל כתבי יד, וכפי אי (הוא כ"י פאריז) נמצא פה הוספה ולא הוספתו בפנים יען כי לא נמצא בכ"י ב' נ"ג, ולא בפרדם מספר האורה, וכך הובא שם : מעם אהת הקדים צבור לבית הכנסת בתפלת ערבית ולאחר סיום תפילתם עמדו וברכו על ספירת העומר, אבל רבי לא בדרך עסקה, מפני שהיום גדול, אלא מונה עמהם בלא ברכה, ואם נזכרתי בלילה אחרון ואברך שלא תהא ברכה לפסלה, ואם אשכח הרי כבר מניתי בלא ברכה ע"כ, וזה נמצא במחזור וויטרי (עד 301) בקצת שיעורים רבי התפלל ערבית ביו"ט ולא רצה לברך על ספירת העומר עם האחרים, כי היה רואה שמה יעשה ברכה לפסלה, ובספר עם האחרים ולא בדרך, והיינו תמיהים ספירה זו למה, ואמר שמה אשכח ונמצאתי קרן מכאן ומכאן, ובספר איסור והיתר כ"י לרש"י הובא ו"ל בין פסח לעצרת כצבור ממהרין תפילת ערבית מבעוד יום ומונה רבי עם הצבור ימים ושבעות בלא ברכה מיטר אמר אם אשכח בלילה בביתו אחרון ואברך כדון ונמצא שלא בברתי ברכה לפסלה קודם שקיעת החמה ואם אשכח הרי מניתי ימים ושבעות למצוה וע"ש בערות הרה"ג הרש"ה ז"ל שהביא בשו"ת הרשב"א מ"י רליה שכתב ומה שאמרת בשם רש"י ז"ל בענין ספירת העומר כשמהרין הצבור תפילת הערב מבעוד יום מ"י לא ידעתי אנה כתב רש"י ז"ל, ואני תמה אם אמרת הרב ז"ל כו', ובשבלי הלקט השלם סוף מ"י רליד שהביא אחר זה וכתב מצאתי בשם ר' יצחק [בר יהודה], ועיין אבודרהם 'בשם המהורר וויטרי ובכ"י או"ח מ"י תפ"ט, והרב הרש"ה שם האריך בזה :

[צב] (א) למה אין מקדשין, גם זה הובא בפרדם מ"י קמ"ד בשם ספר האורה, ובעל כפתור ופרח פרק ו' (דף כ"ג ע"א דפוס בערלין) הביא וז"ל ועליהם (רבי עקיבא ותלמידיו) בכל העולם כלו כל ישראל מתאבלים מדי שנה בשנה עד ליג בעומר, ונהגו שלא לקדש ושלא לבנוס אלא ממנהג אבילות לא מחמת איסור, מיהו אם קפץ וכנס אין קונסין אותו ואם נשאל אין מתידין, וכן כתב רש"י ז"ל בספר איסור והיתר שלו ע"כ, יש לתקן בספר האורה שלו, ונתחלק לו ספר האורה באיסור והיתר, (ב) אמרו חכמים, יבמות ס"ב ע"ב, ובראשית רבה פכ"א אות נ"ג, (ג) תנא וכולן מתו באסכרה, בנטרא שם כולם מתו מיחה רעה מאי הוא אריג אסכרה :

[צג] (א) שני ימים טובים, זה לא הובא בפרדם מספר האורה. (ב) זולתי למת בלבד, בנטרא ביצה ו' ע"א אמר רבא מה ביום טוב ראשון יתעסקו בו עמימים מה ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה. (ג) ואסור להתענות ביום שני וכ"ש ביום ראשון, כי אסור להתענות בשני ימים טובים של י"ה, ועיין בפרדם מ"י ק"ע שהביא בשם תשובות רב יהודאי גאון שאסור להתענות ב"ה, וכתשובות הגאונים שערי תשובה מ"י ס"ד הובא תשובה מרב האי גאון שלא להתענות בשני ימים טובים ר"ה, ובמבוא ללקח טוב (עד 48) הבאתי כי האו"ז הלי ראש השנה מ"י י"ז הביא (כמו שתקנתי שם) יש בתשובות רבי יהודאי גאון אסור להתענות ב"ה משום שנקרא חג וכו' ובלקח טוב כתב (הוא בפרשת אמרו) דאסור להתענות ב"ה, דכתיב נבי ראש השנה אכלו

יושבין עומד הבקי ושופר בידו ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו (ד) לשמוע קול שופר (ה) ושהחינו, והוקע שלשים תקיעות השרית ג' פעמים, תשית ג' פעמים, וכן תרית [ג' פעמים] ועל סדר הברכות הוקע עשר תקיעות, ואסור להפסיק בין תקיעות מיושב לתקיעות של מעומד, הוי"ן מתפילת המוסף דשרו ליה רבנן, ולתוקע אין לו רשות לשית, עד שמסיים כל התפלה, אבל אם שה נוערין אותו, ואין צריך לחזור ולברך, וברכות של ראש השנה יום הכפורים שליה ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן משום דנפישו ברכות, ובלבד שיכוון לבו, ויהיו שם מתחלה ועד סוף, ועם שבשדות דאנוסי ואין יכולין לבוא שליה ציבור מוציאן ידי חובתן משום דנפישו ברכות, והאידנא רחוי לן דביין דלא בקיאין בכוונה, מוטב שיתפלל כל אחד ואחד בפני עצמו, כשהוא שומע התקיעות שומען [על סדר הברכות] בציבור, אבל ביחיד שומען שלא על סדר ברכות, (ו) אין פוחתין מעשרה מלכיות ומעשרה זכרונות ומעשרה שופרות, (ז) ומתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה :

[צד] דין שופר.

(א) כל השופרות כשרין בין של אילים בין של רחלות חוץ משל פרה ושור, (ב) ניקב וסתמו, במינו כשר, (ג) והוא שנשתתיר רובו של שופר שלם, שלא במינו פסול, ואע"פ שנשתתיר רובו, ובמינו כשר, (ד) היכא דאינו מעכב את התקיעה, (ה) וכמה שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן, (ו) היה קולו עבה או דק (ז) או צרור כשר, שכל הקולות כשרין לשופר (ח) קדחו בוכרותו שנתוך הקרן

ה ע ר ו ת

משמינים, ו"א שרב האי גאון כתב כן, ועיין בהרא"ש סוף ר"ה ובספר או"ח סי' תקצ"ו בשם רב האי גאון, ועיין בהג"מ ה"ל שופר סי' א' שהביא תשובת רב יהודאי גאון המובא באו"ח, וגם בעל שבלי הלקט השלם סי' רפ"ד הביא ניב את דברי רב יהודאי גאון, והביא שם ניב את דברי רבינו סעדיה גאון וז"ל בפי' ספר עזרא ע"ש, ועיין ג"כ באבודרהם סדר תפילת ראש השנה, ובהמאור סוף ר"ה ובמרדכי סי' א' דראש השנה סי' תשי"ה, ועיין בערוך ערך ראש שהביא ראה שאסור להתנות בריה מירושלמי, (ד) לשמוע קול שופר, בעל לקח טוב וירא כ"כ י"ג הביא וערוך לברוכי עליה לשמוע בקול שופר, והערותיו שם בהערה ס"ז שכן הביא ר"ע גאון בסדרו (דף מ"ה ע"ב) וכן גרסת הבה"מ, וכן האר"ז ה"ל ראש השנה סי' רע"א כתב ומברך לשמוע בקול שופר, והביא שם ראה מירושלמי, ולפינו ליתא זה בירושלמי, ועיין שערי תשובה סי' ע"ט, וגם הראב"ן סי' ל"ה הביא לשמוע בקול שופר, ועיין בהרא"ש ר"ה פ"ד סי' י', (ה) ושהחינו, וכ"ה בלקח טוב, וכן הוא בסידור רע"ג שם, וכן הביא האר"ז שם, (ו) אין פוחתין, ר"ה ל"ב ע"א במשנה, (ז) ומתחיל בשל תורה ומסיים בשל תורה, בעל שבלי הלקט סי' רצ"ג (דף קל"ז ע"א) הביא וז"ל ומזכירין פסוקין של שופרות של תורה, זמן הנביאים, זמן הכתובים, על סדר הראשון של כתובים באמצע והזרין ומשלימין בשל תורה, וע"ע מה שהביא מגמרא שלש מן התורה, שלש מן הנביאים, שלש מן הכתובים כ"ו, וחזרין ומשלימין בשל תורה ע"ש, ובמחזיקו (צד 847) הביא מתחיל ג' סקראות מן התורה תחילה, ואומר ככתוב בתורתך, ושלש מן הכתובים באמצע ואומר ככתוב בדברי קדשך, ושלש מן הנביאים באחרונה ואומר ככתוב על יד נביאך ומשלים סקרא עשירי בשל תורה, ואומר ובתורתך כתוב לאמר :

[צד] (ב) כל השופרות כשרין כ"ו, במשנה ר"ה כ"ז ע"א איתא רק כל השופרות כשרין חוץ משל פרה

ודין זה מה"ל שופר הובא בפרד"ם סי' קע"ז מספר האורה ובסוף מ"ים ע"כ מספר האורה, (ג) ניקב וסתמו במינו כשר, ר"ה כ"ז ע"ב במשנה ובגמרא, (ד) והוא שנשתתיר רובו של שופר, נמרא שם בשם רבי יוחנן, (ה) היכא דאינו מעכב את התקיעה, משנה שם ועיין בשבלי הלקט השלם סי' רצ"ג שהאר"ך בזה, והביא את דבינו חננאל ור"ף בזה ע"ש, (ו) וכמה שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו כ"ו, נמרא שם, (ז) היה קולו עבה, שם שם, (ז) או צרור, רש"י פ"רש לשון יבש ויהי' כמו צרור של מנחות פסחים כ"ז ע"א, ועיין ערוך שגורם צריר, (ח) קדחו בוכרותו, מ"י רש"י כשהוא מחובר בהתמה עצם כולם מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב את

ותקע בו יצא שמין במינו אינו חוצין. ט) המודר הנאה מחבירה. תוקע לו (שומר) [תקיעה] של מצוה, וצריך שיתכוון שומע ומשמיע ואף על פי שיצא מוציא:

[צה] הלכות יום הכפורים.

ח) רגילין אנו לשחוט תרנגול ששמו נבר תמורת נבר, וכך עושין אוחז תרנגול ומניח על ראש המתכפר, ואומר זה תחת זה, זה חילוף של זה, זה מחול על זה, ומחזירו עליו פעם אחרת, ואומר יושבי הושך וצלמות וכו', איילים מדרך שבעים וכו', הפסוק והמזמור ויחוננו ויאמר פדעוהו מדרת שחת מצאתי כופר, ויעשה כסדר הזה שבע פעמים, ואחד כך מניח ידו על ראש התרנגול, ואומר זה יצא למיתה תחת זה, ומניח ידו על ראש המתכפר, ואומר חננס אתה פלוני בן פלוני לחיים ולא למות, ועושה כסדר שלשה פעמים ומניח מתכפר ידו על ראש התרנגול הבנית סמיכה, וסומך ידו עליו ושוחטו לאלתר. הבנית ז) תיכף לסמיכה שחיטה: ז) ונהגו עלמא למשיביל ערב יום הכפורים, ד) וצריך שיתודה קודם שיאכל וישתה, ואף על גב שהתודה קודם אכילה צריך שיתודה אחר אכילה, ונהגו להלקיח על העמוד, אחר תפילת המנחה, ה) ומבקשין זה מזה ריצוי ומחילה, ו) ואחר כך אוכלים סעודת תשיעין ז) ומקבלים עליהם עינוי מאכילה ושתייה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשימיש המטה ואין הדבר תלוי בברכת המזון, אלא בשיש שהות ביום לתוספת עינוי, היכא דליכא שהות ביום יותר מתוספות עינוי, ודאי אסור ככל המשה ענויים, אבל היכא דאיכא שהות ביום יותר מתוספת עינוי, אף על פי שצריך ברכת המזון אם הוצרך לשחות מים הרשות בידו, אם לא פסק דעתו מאכילה לשתייה, ולא קיבל עליו עינוי, ח) ושורין מפה ועושה אותה נגיבה ולמחר מעיברין אותה על גבי עיניהם ואינם חוששין, ט) וכיון שחשיכה

ה ע ר ו ת

הזכרות, ט) המודר הנאה מחבירו, ראש השנה כ"ח ע"א, ושם איתא גס המודר הנאה משומר, ובפררם בשם האורה הובא המודר הנאה משומר וכן המודר הנאה מחבירו.

[צ"ח] א) רגילים, דין י"ב הובא בפררם ס"ו קפ"ו מספר האורה, ובסוף סיים ע"כ מספר האורה, ומה שהובא פה רגילים אנו לשחוט תרנגול, הוא לשון רבי' שישא נאן ז"ל הובא בתשובות הגאונים בשערי תשובה ס"ו רצ"ט, גם מה שהובא פה תרנגיל ששמו נבר תמורת נבר, הובא ג"כ שם תרנגול ששמו נבר, כדאמרין (יוסא כ"י ע"א) מאי קריאת הנבר אפר רב קרא נברא דבי רב שילא אמרו קרא תרנגולא, ומניא כותיה דרב שילא היוצא קודם קריאת הנבר דמו בראשו, וכיון ששמו נבר תמורת נבר בלבד וספי מהני ומעלי עביל, ובמחזור וויסרו ס"י של"ט (ער 373) הובא כל זה בסגנון אחר קצת ובשבלי הלקס השלם ה' ראש השנה ס"י רפ"ג הביא בשם תשובות הגאונים שבערב ראש השנה שוחטין כל אחד ואחד שבכית התרנגול כ"ו, וסוים וחכמים כ"ו, ובעלי בתים אף בערב יום הכפורים ועושין כן, ועיין בשו"ת הרשב"א ס"י שצ"ה, ט) תיכף לסמיכה שחיטה ביצה כ"י ע"א, ז) ונהגו עלמא למיטבל ערב יום כפורים, בסודר רב עמרם נאון הביא ערב יום הכפורים סובל אדם או בשבע שעות או בשמונה שעות, ובן בשבלי הלקס השלם ס"י ש"י וצריכין לסבול בערב יום הכפורים בשבע או בשמונה שעות, ועיין בסודר אר"ה ס"י תר"ו, ז) וצריך שיתודה כ"ו, יוסא פ"ז ע"ב, ח) ומבקשין זה מזה ריצוי ומחילה, עפ"י מאמרם כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו, יוסא פ"ז ע"א, ו) ואחר כך אוכלים סעודת תשיעין, היינו סעודת עייבי, עפ"י מאמרם כל האוכל ושותה בו מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעין ועשירי יוסא פ"א ע"ב, ובפררם שם ס"י קפ"ו אחר כך אוכלין ושותה ס"ו, והמכיר המו"ל את אות ס"ו, ולא ידע כי הבונה תשיעין היינו יום תשיעין, ז) ומקבלין עליהם עינוי מאכילה ושתייה כ"ו, יוסא ע"ג ע"ב במשנה יום הכפורים אסור באכילה כ"ו, ח) ושורין מפה, עיין יוסא ע"ח ע"א וברש"י שם ד"ה משפחת, ט) וכיון שחשיכה יברך כל אחד ואחד ומן בכיתו או בכית הכנסת, רב עמרם נאון בסודר שלו דף מ"ז ע"א הביא וז"ל וכך אמר ריש מחיבתא מנהג שלנו ובכית רבינו שבבבל לאחר שאוכלין וחוזרין לבתי כנסיות להתפלל תפילת ערבית, כיון שעומד שליח עבור לפרוס את שמע מברך ברוך שהחיינו, וכל כך למה, שמא יהיה אחד מישראל שלא בירך אבל אם רצה תלמיד

יברך כל אחד ואחד זמן בביתו, או בבית הכנסת. ט) ואסור להושיש אצבעו קטנה במים י) ואסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו, ואם היו ידיו מלוכלכות בשיש או בצואה, רוחץ כדרכו, ואינו חושש. יא) ואם נכנס לבית הכסא או להסך רגליו רוחץ כדרכו. יב) ההולך להקביל מני רבו, או לשמוע דברי תורה, והיה נהר מססיק [עובר ובלבר] שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקה, ומותר לו לחזור, שאם אתה אוסרו לחזור אף להלך אינו הולך. יג) מריחה אשה ידה [אחת] במים ונתנתה פת לחינוק, יד) תינוק בן עשר בן אחת עשרה מחנכין אותו לשעות, בן שתיים עשרה משלימין אותו מדרבנן בן שלש עשרה משלימין אותו מדאורייתא, דקיימא לן כרבי יוחנן. טו) עוברות ומניקות מתענות ומשלימות. טז) עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה, יז) והולה אומר צריך אני ורופא אומר אינו צריך [מאכילין אותו על פי עצמו, רופא אומר צריך והולה אומר אינו צריך מאכילין אותו על פי] הרופא, דספק נפשות להקל, והאי דאמר אינו צריך יח) תונבא הוא דנקיש ליה: יט) וחייב אכילה ביום הכפורים בככותבת גסה ונרעיניתה כ) וחייב שתייה ברביעית פחות מבאן בלאו. כל) חיה תוך שלשים

הערות

הכס לברך בפני עצמו כשהולך לבית הכנסת הרשות בידו ע"כ, ומובא בהרא"ש יומא סוף פ"ה בשם רע"ג, ומים וכיב רב מלמדי ז"ל וכן נהגו, אבל משם רב מעדיה ז"ל אומר צריך לברך שהחיינו אחר הפילת ערבות בין ביחוד בין בעבור, ואומר רב האי ז"ל נוהגין אנו כמו רב מעדיה גאון ז"ל, ובקרבן נתנאל שם כתב כך נוהגין בזמן רב האי והמנהג עתה כרב עמרם שקרוין הפילת ערבות אומרים שהחיינו, ועיין חסדה גזווה ס"י קניח, ט) ואסור להושיש במים, פסחים נ"ד ע"ב, י) ואסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו, יומא ע"ז ע"ב, יא) ואם נכנס לבית הכסא או להסך רגליו רוחץ כדרכו, בן הוא גם כסור איים ס"י תריגין וע"ש בב"י שהביא לשון הרא"ש, יב) ההולך להקביל מני רבו או לשמוע דברי תורה, והיה נהר מססיק עובר ובלבר שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקה, יומא ע"ז ע"ב ע"ש, והלשון שהביא האורה לקוח מהשאלחות ברכה ס"י קס"ג, וזה שהביא האורה או לשמוע דברי תורה הוא לשון השאלחות, וליתא בנמרא ומה שהביא שם א"ר יוסף מותר לחזור שאם אתה אוסר לו לחזור אף לילך אינו הולך, והוא כמו שהביא האורה, רק לפלא שהביא זה בשם רב יוסף, וליתא בנמרא לפנינו ובפרדס שם ס"י קס"ז (ליה רע"ב) נשמטו המלות מסקופם, ורק הסיום ומותר לו לחזור שאם אתה אוסרו שלא לחזור אף להלך אינו הולך, נאשרו בסקופם, ובלתי ראש המאמר שנשמט, אין לזה כוונה כלל, יג) מריחה אשה ידה במים כ"ז, יומא ע"ז ע"ב, יד) תינוק בן עשר בן אחת עשרה מחנכין אותו לשעות בן י"ב משלימין אותו מדרבנן, בן י"ג משלימין אותו מדאורייתא כרבי יוחנן, נראה כי המלות בן י"ב משלימין אותו מדרבנן, מיותר, כי בנמרא שם איתא רבי יוחנן אמר השלמה דרבנן ליתא בן י" בן י"א מחנכין אותו לשעות, בן י"ב משלימין מדאורייתא, והרא"ש הביא איתא רבי יוחנן בן י"ב משלימין מדאורייתא בחינוקת בן י"ג בחינוק, לכן לנכון הביא בעל האורה בן י"ג משלימין, ודבריו נובעים מהרי"ף ז"ל ורבי יוחנן אמר בן עשר בן אחת עשרה מהנכין אותו לשעות בן שתיים עשרה שנה משלימין מדאורייתא בחינוקת וכן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בחינוק, וכן מצאתי בן בשאלחות דרב אחאי גאון ס"י וזאת הברכה ס"י קס"ז וכתב הרי"ף שם אף על גב דקיי"ל כרבי יוחנן דאמר תינוקת בן שתיים עשרה ותינוק בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא קיי"ל כרב הונא ורב נחמן דהתראי אונן דמשלימין מדרבנן כרי לחנכן אחת עשרה בין לחינוק בין לחינוק וכן תשע וכן עשר מחנכין אותו לשעות כרב נחמן, ועיין בשבלי הלפ"ט השל"ם ס"י ש"יב והף קמ"ז ע"א מה שהביא בשם רבינו ישעיה ז"ל ובעל הרברות ז"ל ולא הסכים לדברי הרי"ף ע"ש, והנה בפרדס שם (ליה ע"ב) נשמטו המלות "מחנכין אותו לשעות בן שתיים עשרה שנה", ע"ז עוברות ומניקות מתענות ומשלימות, פסחים נ"ד ע"ב, ע"ז עוברה שהריחה, משנה יומא פ"ב ע"א, יז) והולה אומר צריך, יומא פ"ג ע"א, יח) תונבא הוא דנקיש ליה, נמרא שם, וע"ש בפרש"י, והערוך בערך תונבא פירש כעין מרידות דעת, ועיין בערוך השל"ם שם, יט) וחייב אכילה ביום הכפורים בככותבת גסה ונרעיניתה, יומא ע"ז ע"ב, כ) וחייב שתייה ברביעית, במשנה שם השוטה מלא לוגמיו חייב, ובנמרא שם פ' ע"א כמה ישתה ויהא חייב בשייה רביעית וכהא מלא לוגמיו, כל) חיה תוך שלשים יום אינה משלמת, ר"ל יולדה, וזה לקוח מהשאלחות פורשת וזאת דובריה סוף מיטן קס"ז וז"ל חיה אסור להענות ע"י שלשים יום,

ספר האורה

יום אינה משלמת : כג) מאן דמפנק, אי נמי מאן דכייבין ליה כרעיה, כג) כריך סודרא אכרעיה ונפיק, כד) וכל מהמת סכנת עקרב שרי (למיס) [למיסר] מסנא, ומאן דמפנק נמי נפיק בסנדלא, כה) מי שאהוו בולמוס מאכילין אותו עד שיאורו עיניו ודבש וכל מיני מתוקה מארין את העינים: מצות וידוי יום הכפורים מתודה ערבית ושחיתת וגנזה ומוסף ועילה, כו) והיכן אמרו אחר הסילתה ושלחה צבור ואמרו באמצע:

[צו] הלכות סוכה.

א) מהייבין בית ישראל למיעבר סוכה כל חד וחד לנפשיה, ולמיחב בה שבועה יומא ביממא ולייליא, ודלא למיכל בר ממשללהא שום סעודה קבע, ב) אבל אוכלין אכילת ארעי חוץ לסוכה, ג) וכמה אכילת ארעי, כדשעים בר בי רב ועייל לבלה, ד) ואין ישינים בין קבע בין ארעי בר ממשללהא, ה) וסוכה צריך דליהוי לה שיעורא דלא תהוי פחות מכדי ראשו ורובו ושלהנו, ו) דאינון שבעה טפחים על שבעה טפחים, ואי הוי פחות מהאי שיעורא פסולה, ז) ואי הוי נבזה למעלה מעשרים אמה פסולה, ושאנינה נבזה עשרה טפחים פסולה, ח) ושחמתה מרובה מצלתה פסולה, ט) חתמה מחמת סוכך ולא מהמת דפנות, י) סוכה רעועה והמעובה כמין בית שאין כוכבי המה נראין מתוכה פסולה, ואם נפלה הוור ובונה אותה, ואין מסככין אותה בדבר המחובר

ה ע ר ו ת

והראש יומא פ"ח סי' י' הביא את דברי השאלות, וכתב ונחלקו עליו כל המחברים, וכתבו דאסורה באכילה, ומסתברא כוותיהו, ועיין ברין ריש יומא ולענין היה לא אחמרש בנמרא כו' ע"ש, ובעל האורה הביא רק היה חוץ שלשים יום אינה משלמת, ר"ל להתענות כל היום, ועיין בשאלות שלום סי' קמ"ב שהארין בזה, ככ) מאן דמפנק אי נמי מאן דכייבין ליה כרעיה כו', זה לקוח משאלות סי' קמ"ב המתחיל ברם צריך למימר אילו מאן דמפנק אי נמי כאבין ליה כרעיה, וזה הלשון מקוצר, עיין בשאלות שם, כג) כריך סודרא אכרעי ונפיק, שאלות שם והוא בנמרא יומא ע"ח ע"ב, כד) וכל מהמת סכנת עקרב שרי, שאלות שם, והוא בנמרא שם אמר שפואל אם מחמת סכנת עקרב מותר, כה) מי שאהוו בולמוס, יומא פי' ע"א, כו) והיכן אמרו אחר חסילתו ושלחה צבור ואמרו באמצע, ע"ש ברבינו נסים ו"ל :

א) [צו] מהייבין בית ישראל, הובא בפרדס סי' קמ"ז מספר האורה, ובסוף הסימן חסר, ע"כ מספר האורה, ונבע מהשאלות ברכה סי' קמ"ח רק קצת בשינויים, ג) אבל אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה, סוכה כו' ע"א, ג) וכמה אכילת עראי כדשעים בר בי רב ועייל לבלה, שם שם, זמירשי בבוקר כשהולכין לבית המדרש ורואין שם ימשכו השסועות וזעום סלא מיו ושותה ע"ב, ובלה נקראת ישיבה אשר שמה היו דורשין הלכה לרבים, ובפרדס שם השמים המויל מלת "לבלה" והצני "לפרקא", ד) ואין ישינים בין קבע בין עראי בר ממשללהא, בנמרא שם ואין ישינים שינת עראי חוץ לסוכה, וע"ש בגמרא, והבונה אין ישינים חוץ לסוכה אילו שינת עראי, ה) וסוכה צריך דליהוי לה שיעורא דלא תהוי פחות מכדי ראשו ורובו ושלהנו, סוכה ג' ע"א אמר רב שפואל בר יצחק הלכה שתהא מחוקת ראשו ורובו ושלהנו, ועיין בהראש שם סי' א', ו) דאינון שבעה טפחים על שבעה טפחים, הריף פ"ב דסוכה על המשנה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, וכמה כדו ראשו ורובו ושלהנו שבעה טפחים על שבעה טפחים, ז) ואי הוי נבזה למעלה מעשרים, משנה הראשונה דסוכה, ובפרדס נשטמ מן ואי הוי נבזה עד ושחמתה מרובה, ח) ושחמתה מרובה מצילתה, משנה שם, ט) חתמה מחמת סיכוך ולא מחמת דפנות, נמרא שם ז' ע"ב, י) סוכה רעועה והמעובה כמין בית, במשנה סוכה כ"ב ע"א סוכה המדובלת המעובה כמו בית כו', ואולי במקום המדובלת הוצג רעועה, ועיין ערוך השלם ערך דבל ג', ומה הובא פסולה וכ"ה בכל כ"י אבל במשנה שם כתוב כשרה, וגם בפרדס שם איתא שאין בוכבים נראין מתוכה כשרה, ואולי כוון האורה לסאמרם שם בנמרא כ"ב ע"ב ח"ד המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה אין כוכבי חמה נראין מתוכה בית שמאי פוסלין, פירשי כוכבי חמה בשחמתה וזרחת עליה ואין והורורי חמה נראין מתוכה אין זו דיסה לסוכה אליבא דבית

לקרקע, (י) וסוכה ישנה אם עשאה לשום חג אפילו מתחילת השנה בשירה, ואם לאו עשאה לשם חג מפקפק ומנענעה, (יג) ובית שנפתח וסיכך על נכיו אם יש (יז) משפת הסיכוך ולכותל ארבע אמות פסולה, ואם לאו כשירה, (יד) דאמרין דופן עקומה, (טו) אויר פוסל בשלשה, סכך פסול פוסל בארבעה, (טז) הבילוי קש וחבילוי עצים וחבילוי זרדום אין מסככין בהם, (יח) משום נזירת אוצר (יח) [וצריכה שתהא לה (יט) שתיים כהלכתן ושלשית אפילו טפח שוחק, (כ) וצריכה נמי צורת הפתח, ושבת שבתוך ימי סוכה מותר לשלשל בסוכה, (כא) דמתוך דהוי דופן לסוכה הוי נמי דופן לשבת] (כג) וצריכה שתהא צילתה מרובה מהמתה (כג) מהמת סכך ולא מהמת דפנות, (כד) נויי סוכה אין ממעטין בסוכה, (כה) מירם עליה סדין מפני ההמה, או תהתיה מפני הנשה, (כו) מפני העלין הנושרין ממנה, פסולה (כז) אבל לנאותה כשירה, (כח) סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסרנין המצורין, ותלה בה אנויים שקדים אפרסקין ורמונים, (כט) פרכילי ענבים ועשרות של שבלים יינות שמנים ומלחות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג, ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו, (ל) ובאומר איני בודל מהם כל בין השמשות בערב יום טוב בשעת הנחתן, (לא) עצי סוכה אסורין כל שבעה, (לב) אבל חייב בסוכה, (לג) [חתן ושושבנין פטורין מן הסוכה], (לד) חולה אפילו חש בעיניו פטור מן הסוכה, (לה) וכל המצטערין פטורין מן הסוכה, (לו) הולכי דרכים כיום פטורין מן הסוכה כיום, וחייבין בלילה, הולכי דרכים בלילה, פטורין בלילה, וחייבין

הערות

שטאי, ועיין בשבלי הלקס השלם סוף סי' ס"ל, (יח) וסוכה ישנה, משנה סוכה סי' ע"א, ושם איתא כך איזו הוא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום אבל אם עשאה לשם חג מפקפק ומנענעה ליתא שם, (יג) ובית שנפתח כ"ו, סוכה ד" ע"א וע"ש בפירש"י, (יז) משפת הסיכוך ולכותל, בנפרא שם מן הכותל לסיכוך, (יז) האמרין דופן עקומה, נפרא שם, (טו) אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בארבעה, סוכה י"ז ע"א וע"ש בתוס' ד"ה אויר, (טז) הבילוי קש וכו', משנה סוכה י"ב ע"א, (יח) משום נזירת אוצר, נפרא שם, וע"ש בפירש"י, (יח) וצריכה כ"ו, הוספתי כמו שהוא בכל כ"ו, ובפרדס מספר האורה, והשמיים המעתיק מן וצריכה עד וצריכה, (יט) שתיים כהלכתן, סוכה ו' ע"ב, והכוונה שתי דפנות בעינן כהלכתן שיהו ו' על ו' שזוהו שיעור מסך סוכה קטנה ודופן ו' אפילו פתח, ומה שסיים שוחק, הבונה עמי' מאמרם (כז) אבל ואתו פסח היבן מעמידו עושה לו פסח שוחק כ"ו, וע"ש בתוס' ד"ה עושה, (כ) וצריכה נמי צורת הפתח, סוכה ו' ע"א, ועיין רש"י שם ד"ה וצריכה, ועיין בהרא"ש סי' ס"ו, ועיין בשבלי הלקס השלם סי' של"ו, (כא) דמתוך דהוי דופן לסוכה הוי נמי דופן לשבת, סוכה ו' ע"א, (כג) וצריכה שתהא צילתה מרובה מהמתה, משנה ראשונה דסוכה ושהמתה מרובה מצילתה פסולה, (כג) מהמת סיכוך ולא מהמת דפנות, סוכה ו' ע"ב ופירש"י המתה טופת סכך פוסלת בה ולא חמתה מהמת דפנות, (כד) נוי סוכה אין ממעטין בסוכה, סוכה ו' רע"ב ובפרדס בפעות אין ממעטין בנובה, ציל בסוכה, (כה) מירם עליה סדין מפני ההמה, משנה סוכה ו' ע"א, (כו) מפני העלין הנושרין ממנה, הוא מירוש על מפני הנשה, (כז) אבל לנאותה כשירה, נפרא שם, (כח) סיככה כהלכתה, הוי נשרא סוכה כ"ט פרכילי ענבים, הערוך מפרש אשכולות של ענבים שהן כרותין עם ומורה, (ל) ובאומר איני בודל מהם כל בין השמשות, בעל שבלי הלקס השלם סי' ש"ם הביא וז"ל והוא האמר איני בודל מהן כל השמשות ולא חלה קדושה עליהם אבל אם לא אמר איני בודל מהן כל בין השמשות מינו דאיחקצאי לבין השמשות איחקצאי לכל ימי החג ע"כ, ועיין ביצה ל' ע"ב, ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרו תרווייהו באומר איני בודל מהם כל בין השמשות, וע"ש בפירש"י, (לא) עצי סוכה אסורין כל שבעה, סוכה סי' ע"א וביצה ל' ע"ב, (לב) אבל חייב בסוכה, סוכה כ"ה ע"ב, עיין שם בהרא"ש סי' ס"ו ו' בכל כתבו ד"א ב"ו ו' ובפרדס סי' קפ"ז מספר האורה כ"ה ע"ב, אבל פטור מן הסוכה, (לג) חתן ושושבנין, הוספתי כמו שהוא בכל כ"ו, ובפרדס והוא בנפרא סוכה כ"ה ע"ב, (לד) חולה אפילו חש בעיניו, סוכה כ"ה ע"א ומה שהביא אפילו חש בעיניו שם כ"ו ע"א חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חש בעיניו ואפילו חש בראשו, (לה) וכל המצטערין פטורין, שם ס"ם, (לו) הולכי

ספר האורה

ביום. (ל) וכן שומרי ננות ופרדסיך, (ח) וכן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה, וקטן שאין צריך לאמו הייב, (ט) כל שבעת הימים אדם עושה דירתו עראי וסוכתו קבע, (י) היו לו כלים נאים מעלן לסוכה, (יא) ירדו נשמים מאמתו מותר לסנות, משתסרה המקפה (יב) של נרוסין, ואפילו של כל דבר, (יג) פסקו נשמים שוב אין מטריחין אותו לעלות, (יד) מאני מיכלא כנון השפודין והקדרות, בר ממטללתא, והקערות לאחר שאכל בהן בר ממטללתא, (יז) שרנא בסוכה גדולה במטללתא, סוכה קטנה בר ממטללתא, (יח) סוכה ענולה פסולה, (יט) סוכה נוולה פסולה, (כ) אבל נוול עצים סיכך בהן כשירה, שאין לו אלא דמי עצים בלבד, (כג) העושה סוכה בשעת עשייתה מברך שהחיינו, וצריך כל פעם ופעם שנכנס לישב בה לברך לישב בסוכה, (כד) והלכתא על הכוס מברך תחלה אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה, והרר שהחיינו :

[צו] הלכות לולב.

(א) כל בר ישראל מהייב למיעבד לולב לעצמו משלו, (ב) שנאמר ולקחתם לכם [ויקרא כ"ז מ']. משלכם, (ג) ואם אין לו לולב משלו וחבירו נתנו לו, במתנה על מנת להחזיר, שמה מתנה, ונסיק בו, (ד) וכמעשה דרבן גמליאל, והני מילי ביום ראשון

הערות

דרכים, סוכה כ"ז ע"א. (לז) וכן שומרי ננות ופרדסים, סוכה שם שומרי ננות ופרדסים פטורין בין ביום ובין בלילה, ובתוספתא סיב דסוכה הני שומרי ננות ופרדסים פטורין מן הסוכה בלילה והייבין ביום, וכן הוא בירושלמי סוכה פ"ב ה"ה. (לח) וכן נשים ועבדים וקטנים פטורין כו', סוכה בי"ח ע"א, (לט) כל שבעת הימים, סוכה בי"ח ע"ב, (מ) היה לו כלים נאים, שם שם, (מא) ירדו נשמים, שם שם, (מג) של נרוסין, שם כ"ט ע"א, (מג) פסקו נשמים, שם שם, ועיין בבעל המאור ובמלחמות שם, (נד) מאני מיכלא כנון שפודין והקדרות בר ממטללתא, והקערות לאחר שאכל בהן בר ממטללתא, בנמרא סוכה כ"ט ע"א אמר רבא מאני משתייא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא, ויש לתקן בספר האורה ובגילי מאני מיכלא בר מטללתא, ועל זה מפרש מאני מיכלא כנון השפודין והקדרות, ואח"כ הביא עוד פ"י אחר הקערות לאחר שאכל בהן, פ"י הראשון כנון השפודין והקדרות הוא כאשר הביאו החוס' שם ד"ה מאן בשם כה"ג, ולפינו לוחא כה"ג, ופירוש השני קערות לאחר שאכל בהן הוא כפירוש רש"י בנמרא שם, ובעל שבלי הלקס השלים כ"י שמיד הביא וי"ל מאני מיכלא לבר ממטללתא, יש מפרשים קערות שנמאסות לאחר אכילה, ויש אומרים קדירות, ובשבלי הלקס הקצר הביא פירוש רב יהודאי נאין מאני מיכלא כנון קדרות והשפודים והעריבות וכלים של קמח וכלים של בשמים חוץ לסוכה, עיין בהקדמה שלי בשבלי הלקס שם, וי"ל כוונת החוס' והביאו בשם כה"ג אבל הוא דברי רב יהודאי נאין וליהא בהלכות גדולות, והנה בנמרא מהופך הסדר ומוקדם מאני משתייא, וכאשר הביא בעל האורה כן הוא כה"ג, ועיין בספר הישר לר"ח סי' ש"י מנזאר הדבר צאר הוישב, והובאו דבריו בספר תמים דעים סי' קפ"ב ע"ש, (נ"ה) שרנא בסוכה גדולה במטללתא, נמרא שם, (נ"ו) סוכה ענולה פסולה, סוכה ו' ע"ב סוכה העשויה כשוכך פסולה, פירש"י כשוכך ענולה, והמור סי' תרל"ד הביא אם היא ענולה ויש לרבע ו' על ו' כשרה, וע"ש בב"י, (נ"ז) סוכה נוולה, סוכה ל"א ע"א, (נ"ח) אבל נוול עצים, שם שם, (נ"ט) העושה סוכה, סוכה מ"ו ע"א וע"ש בתוס' ד"ה העושה וכאשר הביא האורה הוא בהלכות קצובות לרב יהודאי נאין, הובא במחזור וויסרי (צד 414), (ס) והלכתא על הכוס מברך תחילה אשר קדשנו במצותיו לישב בסוכה והרר שהחיינו, ולא מחלק בין יום ראשון ליום שני, ודעת הרא"ש סוכה פ"ד סי' ד' וכן כה"ג סי' תרס"א דבליל יום טוב שני אומר קירוש וסמן אחריו ואח"כ ברכת סוכה ו

[צ"ז] (ח) כל בר ישראל, הובא בפרדס סי' קצ"ד וקצ"ה ורשום, ספר האורה, ובסוף ע"כ מספר האורה, (ג) שנאמר ולקחתם לכם משלכם, עיין בנמרא סוכה מ"א ע"ב ורף מ"ז ע"א דח"ר ולקחתם לכם משלכם להוציא את השאול ואת הנוול, ועיין תהומא אמר הערת קפ"ד ושם הארכתי, (ג) ואם אין לו וחבירו נתנו לו במתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ונסיק בו, בנמרא שם אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולב של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה, וע"ש בפירש"י ד"ה החזירו

של חג, ואפילו שני בני אדם שקנו לולב בשותפות לא נפיק חר מנייהו ידי חובתיה, אבל בלאו הכי לא, ה) ולולב-גופיה צריך שיהא בשררו של לולב, כלומי-מקום שכלה השררה, עד למטה ארבעה טפחים, ואי היא סחות מכאן פסול, ואי היא ארבעה טפחים שמיר דמי, דאין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, וצריך שיהו אלו הארבעה טפחים מקום שמשלים שהוא גובה השררה עד למטה, אבל העלין העולין למעלה מן השררה אינו ממנין ארבעה טפחים, ומייתי לולב מהאי שיעורא דלא ליהוי לא שאול ולא נוול, וקבע ליה בערבה והדס, דלא ליהוי פחותין מהאי שיעורא, ו) וכמה מן ההדסין שלשה ושתי ערבות ולולב אחר, וצריך שיהיו אלו שלשה מינין אגודין באגודה אחת, ונהנו למיעבד אגודה נאה מהדס של עבות, ולשווייה לולבא בגוויה, והערבות מבחוקין, ומאן (דלא) [לית ליה עבות הרבה] עביד כולה והדס שאינו עבות, ובלבד שישים בהן שלשה בדין מהדס עבות עם שתי בדי ערבות, ואניד להו כהרא, ובהאי נפיק ביה, ז) ויש שנהנו לשום שם שבעים כנגד פרי החג, ח) או שישים ושנים כמנין לולב, ואין לו אלא אגודה של הדס לנוי בעלמא, ט) ובבוקר בחמשה עשר צריך לברך על נטילת לולב קודם נטילתו, י) כדקיימא לן כל מצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, יא) כשמברך עליו נוטל את השררה מבחוקין, והלולב כנגד לבו של אדם, והוא כאדם שעומד עם חברו פניו כנגד פניו

ה ע ר ו ת

לו יצא, ד) וכמעשה דרבן נמליאל, הובא בגמרא שם ומעשה רבן נמליאל, ה) ולולב גופיה צריך שיהא בשררו כו', נטרא סוכה ל"ב ע"ב, ועיש בפירשי, ועיין ברייתא סוכה פ"ג על המטנה הראשונה, והביא שם והאי שיעור דאמרינן הוא דלא ליהוי פחות מהאי שיעורא, אבל אי הוי פמי ביה סחא שיעורא כשר, דקיייל לולב אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה ע"ב, ועיש ברכינו נמים, ו) וכמה מן ההדסין שלשה ושתי ערבות, סוכה ל"ד ע"ב כ"ר ישמעאל ור' פרמון, ז) ויש שנהנו לשום שם שבעים כנגד פרי החג, בעל שבלי הלקס השלם ס"י שניח הביא בשם בעל הדברות שכתב יש מוספים בהדס עד שבעים כמנין שבעים פרים ע"כ, ובגמרא סוכה נ"ב ע"ב א"ר אליעזר הני שבעים פרים כנגד פי כנגד שבעים אומות, ועיין בפסקתא דריב פסקא כיום השמיני עצרת ובהערה ע"ב, ח) או שישים ושנים כמנין לולב, ד"ל חסר וי"ה, ובכ"י א' כתיב כמנין לולב, ובפרסם ס"י קציד מספר האורה הציג המויל או שישים ושמונה כמנין לולב, ובאויז סוף ס"י שיח הבוא יש נהגין שעושין ע"א פארות של קרבה כמנין לולב בנימסריא ס"ח ז' כנגד אחרונ לולב והדס הרי ע"א, כנגד פתחיו סוכה ל"א סנהג בושיבה ע"ל, ובמחזור וויברי ס"י עק"ד (צד 484) הביא בתשובות הגאונים מצאנו העושה לולב צריך לשום בו שבעים פארות כמנין לולב בנימסריא ס"ח, ושתיים כנגד אחרונ, והדס, הרי שבעים פתחיו וכן בושיבה ע"ל, והסור אויח סוף ס"י תרי"א הביא בשם רב עמרם נהנו במקמינו במתיבתא סככה דירות שלא לפחות מששים ושמונה קרבות כמנין לולב ויש מוסיפין עד שבעים, כמנין הפרים, ובתשובות הגאונים שערי תשובה ס"י ש"ב הבוא וי"ל נהנו במקמינו במתיבתא שלא לפחות מששים ושמונה מנין לולב באגודה, ויש מי שעושה שבעים, כנגד שבעים פרי החג, ויש מי שעושה סוף כמנין הדס ע"ל, ט) ובבוקר בחמשה עשר צריך לברך על נטילת לולב קודם נטילתו, ועיין בתחמי סוכה ל"א ע"א ד"ה עובר, ועיין בשבלי הלקס השלם ס"י ס"ו, שהביא בשם בעל היראים ז"ל וכו' מברך, [מברך] כעורו מונה לפניו קודם שיטלנו, שכל המצות כולן מברך עובר לעשייתן, ואי לאחר שיטלנו משנטלו יצא בו כו', ועיש מה שהביא בשם רב שר שלום רב עמרם ורב עקיבה ורב נסים וי"ל החיישן לר"י אפי דאמר כיון דאנבהה נפיק ביה עיש, ועיין מה שהביא נ"ב בשם רבינו האי גאון ז"ל, וכן בתשובות הגאונים שערי תשובה ס"י ל"ב הובא נ"ב כן קודם שיגביה אדם הלולב ממקומו יברך קודם נטילתו כדקיי"ל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן כו', י) כדקיי"ל כל מצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, סוכה ל"א ע"א בשם רב יהודה אמר שמואל, יא) וכשמברך עליו נוטל השררה מבחוקין כו', הוא לשון תשובה ל"ט ע"א בשם רב יהודה אמר שמואל, ובמדרש ז"ר סוף פ"ל אות י"ד השררה של לולב דומה לשררו של אדם, ובהנחות אשתי סוכה פ"ג ס"י כ"ה הביא וי"ל יש במדרש שלולב דומה לשררה של אדם והאחרונ דומה ללב כו', וכוון למדרש ז"ר שהבאתי, ועיין פסקתא דריב פסקא ולקחתם לכם

[ו]ישרו של זה לחוץ, כן הלולב כנגד פניו, ושררו של לולב כלפי חוץ, (י) וצריך שיחיק הלולב בימין דאית ביה שלש מצות, והאתרוג בשמאל, דהרא מצוה הוא, והואיל וקיימא לו שצריך לברך על נטילת לולב קודם נטילתו, צריך אניש לדקרוקי ביה היאך יעשה בכרכתו, ויש מי שנוהג שנטול לולב בכיתו שחית ומברך עליו קודם נטילתו ויוצא, ואחר כן מוליכו הוא בירו לבית הכנסת, (יג) ועושה בו כאנשי ירושלים, ונומר בו את ההלל, ומקיים בו הנענועים בארבעה מקומות, בהודו לה' תחלה וסוף, הרי שנים, ובאנה ה' הושיעה נא כשאומר וכופלו הרי ארבעה פעמים, ונענוע זה חוץ ממוליך ומביא ומעלה ומוריד שהוא עושה בשעת נטילתו, ויש מי שאינו מברך בו אלא שמשנרו לבית הכנסת ביד בנו, או ביד שליחו ועת ששלחו ציבור מברך על נטילת לולב כשרוצה להזור את ההלל מברך עמו בעת נטילתו, ואם אין לו שליח להוליך לו את הלולב אלא הוא בעצמו, יהפוך הלולב מימין לשמאל, ונב האתרוג מלמעלה למטה שלא כדרך גדילתו, עד שעת נטילתו, ואז יהליפו לולב משמאל לימין, ואתרוג בשמאל, ולא יהא דבר הוציא בין ידו ללולב ולא באתרוג בשעת נטילתו, דכתיב ולקחתם לכם, שהא לקחה תמה, (יז) ומברך עליו ביום ראשון של חג על נטילת לולב ושהחינו, וכל פסולא דלולב ואתרוג והדס וערבה, ביום ראשון של חג, אבל ביום טוב שני דרבנן הוא נפיק בכולהו, (טו) והני ארבעה מניין שבלולב אמרינן יבישין פסולין טו* (ביום טוב ראשון כמושין כשרין אבל ודאי במקום דלא איפשר להביא אותן לחין כשרין כשהן רחוקין בכמה פרסאות יוצאין ביבישין שאפילו חכמים שאמרו יבישים פסולים] במקום שאי איפשר ואין הקנה, מודין שיוצאין ביבש, (טז) דתניא אמר רבי יהודה מעשה בני כרכים וכו' מילא אמרו שלא ברצון החכמים היו עושין, (יז) אלא אמרו שעת הדחק ראייה, שמע מינה דהכי הלכתא בשעת הדחק, (יח) ויצאין ביבישין, (יט) עקום דומה למגל, (כ) נוטה כלפי פניו [פסול], אבל נוטה לאחוריו ודרך גדילתו הוא וכשר, (כא) והיות פסול (כב) שיצא מכלל לולב ונעשה כחריות של דקל, (כג) דומה לחריות כשר, והיינו נפרדו עליו, (כד) לולב דסליק בחד

הערות

סה שהערוי שם בהערה ק"ה, יט וצריך שיחיק הלולב בימין דאית ביה שלש מצות, סוכה לזו ע"ב, והובא ג"כ שם בשערי תשובה, וסיים ועוד שאתרוג דומה ללב ולבו של אדם בשמאל כו', (יג) ועושה בו כאנשי ירושלים, סוכה מ"א ע"ב כך היו מנהגן של אנשי ירושלים כו' (יד) ומברך עליו ביום ראשון ושל חג על נטילת לולב ושהחינו, עיין בזה תשובת רש"י הובא במתור וויטרי ס"י ש"ע"ד [צדף 434] התום שלמה בר יצחק, ע"ז והני ארבעה מינין שבלולב אמרינן יבישין פסולין, סוכה ל"א סע"א א' בבלי איתא לולב יבש כשר בשעת הדחק, ולא שאר מינין ומסתברא דאין חילוק בין לולב לשאר מינים, וראיתי בשבלי הלפס ס"י שמיט שכתב מאי לאו אכולהו ס"י אפילו אתרוג כמסמע ומשני לא אולב, ס"י והוא הדין הדס וערבה האגרון עמו כו' ועיש מה שהביא מבעל היראים ויל ומבעל הדברות, עו"ז* ביום טוב ראשון, הוספתי כמו שהוא בכל כ"י גם בפרדס ס"י קצ"ד, ובפרדס שם כמעות, ויש לתקן וכצ"ל [ואפילו חכמים] שאמרו יבישים [פסולים] במקום [שאפשר] [שאי אפשר], ואחר זה הסר עוד שנשפס מאמר שלם, (טז) דתניא אמר רבי יהודה, שם שם, (יז) אלא אמרו שעת הדחק ראייה, שם שם, (יח) ויצאין ביבישין, אחר היותו הוה נמצא בכ"י א' הוספה ירושלמי ובישין פסולין דכתיב לא החמים יהללו יה, וזה לא נמצא לא בכ"י ב' ולא בכ"י ג' ולא בפרדס שם מספר האורה, והוא בירושלמי סוכה פ"ג היא, (יט) עקום דומה למגל, סוכה ל"ב רע"א, כו נוטה כלפי פניו כו', שם בשם רבא, (כא) וחרות פסול, שם שם, (כב) שיצא מכלל לולב ונעשה כחריות של דקל, הוא הפ"י ועיש בפירש"י, (כג) דומה לחרות כשר, שם שם, ופירש"י דומה לחרות המתחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עק, ומה שהביא בעל האורה והיינו נפרדו עליו, לא הבנתו, ויש למחוק מן הספר, ובמשנה שם דף כ"ט ע"ב נפרדו עליו כשר, ופירש"י נפרדו עליו מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן, (כד) לולב דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול, סוכה ל"ב ע"א ועיש בפירש"י, (כה) אמר רב

הוצא בעל מום הוא ופסול, כט) אמר רב האי דרכו של לולב לעלות בשני הוצין דבוקין זה בזה, מפני שכל הוצין אנב שדרו מתמעטין והולכין בזמן שעולין למעלה מראשו של שדרו, ויש על ראש שדרו שני הוצין, ושאר הוצין הולכין וכלין ונשארים שנים אלו, ובם הוא עולה עכשו אין ראשו של שדרה אלא אחד בעל מום הוא ופסול, כז) נפרצו עליו, דעביד כחומיא פסול, כח) נפרדו עליו כט) שנתפתחו אילך ואילך, כשהם דבוקים ודומה לחרות כשר, כט) נחלקה תיומת נעשה כמו שניטלה [התיומת] ופסול, לו) תיומת הוא נובה דהוצא היכא דרביקי אהרדי ההוא (דמקיים) [דמתיומת] להו ומשווי להו חה, לה) והוא הוצא דעליון שבראש לולב מקום שכלה השררה שאין הוצא למעלה הימנו והוא בשני הוצין דבוקין זה בזה שיוצאין במקום שכלה השררה ונקראת תיומת, לז) נקטם ראשו פסול אבל נסדק כשר, לב) ואי נסדק ועביד כהימנך פסול, כעין זה V. לז) ובנקטם ראשו קיימא לן כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומים כשר, לה) אי לא אנדו מערב יום טוב לא יאנדנו ביום טוב אבל מוציא ממנו שרבישו ואונדו, לו) ואין אונדן את הלולב אלא במינו, לז) ואי לא אתנחיה ללולב מערב יום טוב מנח ליה ביום טוב, לח) וכד אניד ליה ביום טוב לא אניד אלא כאונדה של ירק ששזור שתי קצוות של הוצא ונעוץ להו מלרע נבי הושענא, אי נמי דעניב להו מענב; ועשיית לולב דינו להיות כתיקונו מערב יום טוב.

הערות

האי כו'. הראש פי' דסוכה סיי' ה' הביא וייל זרב שר שלום ייל כתב בתשובה לולבא דסליק בחד הוצא שהוציא אחד בעיקרו ועלה אותו חד הוצא מעיקרו ועד ראש שדרה, ודברי רב שר שלום מצאתי בתשובות הגאונים שערי תשובה סיי' סז ושם הוא באריכות עיי'. ועיין בשבלי הל'קם השלם סיי' שניא שהביא כל זה ברחבה, ועיין בסור או"ח סיי' תרמ"ה ובכ"י שם. ועיין גם באו"ח ה' סוכה סיי' ש"ז שהביא ג"כ את תשובת הגאונים עיי'. כז) נפרצו עליו. משנה כי"ט ע"ב. ואשר הביא דעביד כחומיאי הוא בגמרא שם ל"ב ע"א ועיי' בפירש"י, והרי"ף כפי' דסוכה כתב סיי' נפרצו עליו כגון שנתרו מן השררה והן תליון בזה וזה דעביד כי חומיא שההוצין כשנתחבין מן השררה נקראין חומיא כו'. כז) נפרדו עליו. משנה שם. כח) שנתפתחו אילך ואילך וכשהם דבוקים ודומה לחרות כשר. הוא פירוש כעל האורה, ורש"י במשנה שם כתב נפרדו עליו מחוברין הן מחוברין הן נפרדו לכאן ולכאן כענפי אילן, והרי"ף שם כתב נפרדו ההוצין כעין פתיה החריות ולא יתן אחד מחבירו. כט) נחלקה התיומת. סוכה ל"ב ע"א. לו) היותה היא נובה דהוצא כו'. כן הביאו התוס' שם ד"ה נחלקה בשם בה"ג עד ומשווי להו חד, ובבב"ב לפנינו בה' לולב אין זכר מזה, ונמצא ברי"ף פי"ג דסוכה על המשנה הראשונה, ובסקום לפנינו באהורה "דמקיים" וכן הוא בכ"י ג' וכן בפרסם דקיימו אבל בתוס' שם בשם בה"ג הביא "דמתיים" וכן הוא בכ"י א' וב' גם ברי"ף שם. לה) והוא הוצא דעליון שבראש הלולב. הוא פירוש אחר על תיומת, והוא כן בהראש פי"ג דסוכה סיי' ו' בשם תשובות הגאונים. והוא לפנינו בתשובות הגאונים שערי תשובה סיי' ש"ז. לז) נקטם ראשו פסול אבל נסדק כשר. סוכה ל"א סעי"ב. לב) ואי נסדק דעביד כהימנך. שם ל"ב ע"א ועיין ברש"י, ובערוך ערך הימנך, ומה שסיים פסול בגמרא אי"ת רק אמר רב פפא דעביד כהימנך, ופירש"י אמר רב פפא הא דקתני מדוק פסול לא נסדקו ראשי העליון או שדרה אלא דעביד כי הימנך, ויותר מפורש בהרי"ף פי"ג דסוכה, ובתראיש סיכה פי"ג אות ד' נסדק כשר, ואי נסדק דעביד כי הימנך פסול, והוא כלי שיש לו שני ראשין, והוא צורתו כמו שהביא גם בעל האורה, ובפרסם שם סוף סיי' קצ"ד בשעתו ועביד כדהימנך צ"ל כהימנך, גם על כעין זה, חסר הצורה, והסמ"ל לא ידע הכונה והוציא סימן כובכ לחרות זה אינו מובן, לז) ובנקטם ראשו קיי"ל כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומים, זה קאי על הדם שבמשנה סוכה ל"ב ע"ב הדם נקטם ראשו פסול, ועל זה הביא הלכה כרבי טרפון, שאמר אפילו שלשתן קטומים, הוא במשנה ל"ד ע"ב, ועיי' בפירש"י, לה) אי לא אנדו מעייש לא יאנדנו ביום טוב, עיין סוכה ל"ב ע"א, לו) ואין אונדן את הלולב אלא במינו, משנה סוכה ל"ז ע"ב, לז) ואי לא אתנחיה ללולב מעייש מנח ליה ביום טוב, הוא לשון הרי"ף סוכה פי"ג וי"ל והטתה דקיי"ל הלולב אין צריך אנדו אי לא אתנחיה כהושענא מצי"ש מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי, ובתב"ש ה"ן פ' בא"ב ה"ן ה"ה הדם מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי כו' עיי'. לח) וכד אניד ליה ביום טוב אבל אלא כאונדה של ירק

ספר האורה

ואם הותר ביום טוב אונדו כאגודה של ירק לט) [ואפילו שכח ולא אגדו נמי מערב יום טוב אונדו ביום טוב כאגודה של ירק]; (י) תנו רבנן ערבי נחל הגדלות על הנחל דבר אחר ערבי נחל שעלה שלה מישוך כנחל. (יא) איהו ערבה קנה יולה אדום. ועלה שלה מישוך, וכשר, וצמצפה קנה שלה לכן ועלה שלה עגול ופסול. והלכה למעשה במקום דלא איפשר (יג) אפילו שלשה ברי הדם קמומן כשר :

[צח] דין אחרונ.

(ב) אחרונ הנוול והיבש ושל איורה ושל עיר הנדרתה פסול. (ג) נקלף מקצתו כשר כולו פסול. (ד) נטלה פיטמה, תנא רבי יצחק [בן אלעזר] נטלה בוכנתו (ד) פירוש פיטמתו וורד האחרונ והוא הישמו (ה) כדתנן פיטמא של רימון, והוא שישנתו. (ו) ופירוש בוכנתו קנה העין הנתון באתרונ שהוא נתון באילן ובעיקר העין סביבותיו כמו אסיתא והעין יוצא ממנה ונמצא העין בתוכה כמו בוכנא באסיתא. ואם נעקר העין שהוא בוכנתו מעיקרא ולא נשתיר ממנו כתוך אסיתא ונמצא מקומו כמו נומא באסיתא ונראה כמו נקב לפיכך פסול. ואם נחתך העין ונשתיר ממנו כל שהוא באסיתא כשר. וזהו ניטל עוקצו כשר. וכל פסול דאתרונ ודלולב ביום טוב ראשון, אבל בשאר יומין כשרין. (ז) דהא רבי הנינא משביל ביה ונפיק בה. (ח) שיעור אחרונ עד כאנו פחות מכאנו פסול, וארבעה מינן שבלולב מעכבין זה את זה, ואם חסר אחת מהן לא יצא

הערות

שחזר שתי קצות של הוצא. גם זה הוא לשון הרייף שם. לט) ואפילו שכח. הוספתי כמו שהוא בכל כ"י. ובפרט מספר האורה. (י) תנו רבנן ערבי נחל כ"י. סוכה ל"ג ע"ב. ובפרט מספר האורה חצי השויל כאן כ"י קציה ותחל סימן בפני עצמו. (יא) איהו ערבה כ"י. סוכה ל"ד ע"א. (יג) אפילו שלשה ברי הדם קטומין. סוכה ל"ד ע"ב והלכה כרבי שרפון. והנה הסיים והלכה למעשה ביה בכל כ"י אבל בפרט מספר האורה כ"י קציה נשפטה שורה שלימה מן והלכתא עד נקלף קצתו כ"י אחרונ :

[צח] (א) אחרונ כ"י. סוכה ל"ד ע"ב במשנה. (ג) נקלף מקצתו כשר כולו פסול. במשנה שם איתא דק נקלף פסול. ובנמרא שם ל"ו ע"א הא בכלה הא בטקעתה. פירשי בכלה כשר. בטקעתה פסול. ועל זה כתבו חכמי התוס' שם ד"ה הא פירש הקונטרס בטקעת פסול ורבינו הנגאל פ"י איפכא בכלה פסול. וגם הטור או"ח כ"י תרס"ה הביא פ"י רש"י ופי' הרי"ח. וראיתי כי כן הביא גם כן חרייף בפ"י דסוכה והרא"ש הא בכלה הא בטקעתה אם נקלף כולו ולא נשתיר ממנו כלום פסול ואם נשתיר מקצתו כשר. ובעל האורה הביא כמו שכתב חרייף, וראיתי בשבלי הל"ק השלם כ"י ש"ס הביא הא בכלה הא בטקעתה. רבינו גרשום ורבינו שלמה פירשו בכלה פסול בטקעתה כשר. ויש מפרשין בטקעתה פסול. ובפרט פ"י קציה חסר ההתחלה ומתחיל נקלף קצת. (ג) נטלה פסמתו תנא ר"י יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו. סוכה ל"ה ע"ב. (ד) פ"י פסמתו וורד האחרונ והוא חוסמו. רש"י במשנה דף ל"ד ע"ב נטלה פסמתו פ"י ראש אחרונ פ"י רבי יעקב. ודונכחו הפיטמא של רימון. ובנמרא שם ל"ה ע"ב ד"ה תני הביא בשם מורו הוקן רבינו יעקב במגוון אתר. וע"ש בתוס' ד"ה נטלה והביאו שם גם כן פ"י רבינו גרשום מאור הגולה המוכא בערוך. ויש לתקן לפיננו דה האחרונ במקום וורד. וכ"ה לנכון בכל כ"י. גם בפרט מספר האורה כ"י קציה. וגם חרייף בפ"י דסוכה פ"י פיטמתו דה אחרונ והוא חוסמו. כדתנן פיטמא של רימון והוא כמו שכתבנו. ונחל כמו שכתבנו על הנחל האורה. ומה שפ"י והוא שישנתו. הוא על פי מאמר הירושלמי סוכה פ"ג ה"ו נטלה פסמתו תמן אמרי שישנתו. ועיין במהורר וויטרי (ע"ד 430) ובהערות הרב הרש"ה ז"ל שהאריך בזה. (ה) כדתנן פיטמא של רימון. עוקצין פ"ב מ"ג. (ו) ופירוש בוכנתו קנה העין שהוא נתון באילן, כל הלשין. הוא בריף שם. והג"י. קנה העין. כן הוא גם בכ"י א' וב'. אבל ברייף שם קנה העין. וכן הוא בכ"י ג' גם בפרט שם. ועיין במהורר וויטרי ע"ד 431) ובהערות הרש"ה ומה אין המקום לבוא באריות. (ז) דהא רבי הנינא משביל ביה ונפיק בה. סוכה ל"ו ע"ב. וע"ש בפירש"י. (ח) שיעור אחרונ עד כאנו פחות מכאנו פסול. בנמרא סוכה ל"ד ע"ב אחרונ הקטן. ר"ס אומר כאנו. רבי יהודה אומר כביצה. והגאון חז"יא ככ"י וב"פ או"ח פ"י תרנו ושם בשו"ת ר"כ הביא וז"ל ראיתי בספר האורה כ"י לרש"י

ידי חבתו. ט) והא דאמרינן נפירו עליו כשר, י) ואנדרנו. יא) כרתניא רבי יהודה אומר משום רבי שמון כפות תמרים [ויקרא כ"ג מ']. כפות אם היה פירד יכפתנו. יב) אין אונדין את הלולב אלא במינו. יג) רבי מאיר אומר אפילו במשיחה. יד) וקיימא לן כרבי מאיר. טו) אמר להו רבא להנהו מגדלי הושענא [דבי ריש גלותא כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא] שארו בית יד דלא ליהוי חציצה. ואמר רבא לא לינקיט איניש הושענא בסודרא. טז) דבעינן ולקחתם וליכא. יז) ומאי טעמא מברכינן אלולב, הואיל ובמינו נבנה מכולן, וכל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן. מי שמשכים לצאת לדרך נוטל לולב ומנענעו שופר ותוקע. יח) מי שבא בדרך ואין בידו לולב, לכשיבוא לביתו נוטלו לא נטל שחרית יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב. יט) ערבה צריכה שיעור. כ) ואין מברכין עליה, ואין נישלה אלא בפני עצמה. כא) ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. כב) וכמה שיעורה שלשה בדי עלי לחין. כג) ובכל יום [היו] מקיפין [את המזבח] פעם אחת ובשביעי שבעה פעמים. כד) ומקיפין דרך ימין, הקפה שאנו מקיפין עתה התיבה וזכר להקפת המזבח, ולכך עבדינן דרך ימין :

[צמ] הלכות שמיני עצרת.

ה) אמר רבי יוחנן אתרוג בשביעי אסור, בשמיני מותר סוכה אפילו בשמיני אסורה. ו) ולדידן דאית לן תרי יומי (הכי) [היכי] עבדינן (אמרו) [אמר אביי] אתרוג בשמיני ספק שביעי אסורה תשיעי [ספק שמיני] מותר. וכן הלכה. ג) ולענין מיתב בסוכה בשמיני, הלכתא מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכינן. ד) אומרין זמן בשמיני של חג, ואין אומרין זמן בשמיני של פסח ה) ההלל והשמחה שמינה. כיצד ו) מלמד שחייב אדם בכבוד יום טוב האחרון של חג, ונהוג עלמא למעבר שמחות טובא, חדא

הערות

שכתב מ"י ציה אתרוג עד כאנון פחות מכאנון פסול, והדבר קשה דמסק כרבי מאיר וקיייל ר' מאיר ור' יהודה הלכה כרבי יהודה עכ"ל. אולם בעל האורה הביא כמו שהוא בהלכות קצובות דרב יהודאי נאון נרמס בתורתן של ראשונים ח"א שהויל הרב ר' חיים מאיר הרוויסץ ושם (צד 25) הביא וז"ל אתרוג שיעורו עד כאנון בינוני פחות מאנו. מזה תראה כי גם רב יהודאי נאון הביא רק דעת רבי מאיר. ודעת ר' יהודה לא הביא כלל. ט) והא דאמרינן. במשנה כ"ג ע"ב. י) ואנדרנו. במשנה שם רבי יהודה אומר יאנדרנו מלמעלה. פירשיי אם נפדרו עליו יאנדרם שיהו עולין עם השרדה כשאר לולבין. יא) כרתניא. סוכה ליב ע"א. יב) אין אונדין את הלולב אלא במינו. משנה ל"ו ע"ב. יג) רבי מאיר אומר אפילו במשיחה. משנה שם ולפנינו כחוס במשיחה. והעיר שם הר"יב במשנה שבמשניות ובר"ף והרא"ש. ליחא מלת בהוס. יד) וקיייל כרבי מאיר. כן הביא ח"י"ף שם סוכה פ"ג. טו) אמר להו רבא להנהו מגדלי הושענא. נמרא ליד ל"ו ע"א ולפנינו הגי' רבה, וכן ואמר רבא. הירסא בנמרא ואמר רבה. טז) דבעינן ולקחתם וליכא. הכוונה שדרשו ולקחתם לקיחה תמה בעינן. ובנמרא שם דבעינן לקיחה תמה וליכא. יז) ומאי טעמא מברכינן אלולב. סוכה ל"ו ע"ב. יח) מי שבא בדרך. משנה ל"ח ע"א. יט) ערבה צריכה שיעור. סוכה ס"ד ע"ב. ועיין בסוד או"ח מ"י תרי"ב. ואין נישלה אלא בפני עצמה. נמרא שם. והסלות ואין מברכין עליה. ליחא שם. ועיין בחשובות הקאונים שערי תשובה מ"י ש"ח. כא) ואין אדם יוצא כ"ו. נמרא שם. כב) וכמה שיעורה. שם שם. כג) ובכל יום היו מקיפין. סוכה מ"ה ע"א. כד) ומקיפין דרך ימין. עיין ברכי משה בסוד או"ח מ"י תרי"ב :

[צמ] ה) אמר רבי יוחנן. סוכה מ"ו ע"ב. וסימן זה הובא גם כן בפרדס מ"י קצ"ו מספר האורה, ובסוף פ"ים ע"ב מספר האורה. ו) ולדידן דאית לן. שם שם. ובעל האורה הביא בלשון ח"י"ף סוכה פ"ד. גם הסיים "וכן הלכה" הוא בר"ף שם. ג) ולענין מיתב בסוכה בשמיני הלכתא כ"ו. גם זה הוא לשון ח"י"ף שם. וע"ש מה ש"ס בזה. ד) אומרין זמן בשמיני של חג כ"ו. סוכה מ"ו ע"א בשם רבי יוחנן. ה) ההלל והשמחה כ"ו. סוכה מ"ה ע"א במשנה. ו) מלמד שחייב אדם בכבוד יום טוב האחרון

ספר האורה

לפני שהוא יום טוב, ז) ועוד מפני סיוס התורה, שהרי אנו קורין זאת הברכה, ונהיני למיקרי בתורה יותר משבעה נברי, וכל חד וחד כפי מנהגם, ושמונה פסוקים שבתורה יהי קורא אותם, ואין מפסיקין אותם לשנים.

ק) הלכות סימני חיות ועופות.

ח) סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא, וכל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקרבנו נקלף שדור, רבי אליעזר [בר צדוק] אומר כל עוף החולק את דגליו טמא, ג) ואלו הן סימני חיה שחלבה מותר, כל שיש לה קניס ומלפס, ג) ולא כלל הוא, אלא היכא דאין מפיצלות לא בעינן מידי אחרינא, וחלבה מותר, ד) לא מפצלי בעינן הדורות חזקות וכרוכות, ה) והוא דמבלע חידוקיהו, ו) והיינו ספיא דעיוא קרבנו, ז) והלכתא עיוא קרבנו מין חיה היא וחלבה מותר, ח) קדיש אף על פי שאין לו אלא קרן אחת במצחו [חלכו מותר], ט) אמר רבי יצחק עוף שהור נאכל במסורת ונאמן צייד לומר עוף זה שהור [מסר] לי רבי [אמר ר' יוחנן] והוא שבקי בהן ובשמותיהן, י) ורבו שאמרו רבו צייד, הלכתא עוף הבא בסימן אחר [ואינו דורס] שהור, יא) אמר רב עשרים וארבעה עופות טמאין הן, יב) ומי שאינו בקי בהן ובשמותיהן, עוף הבא

הערות

של ה. במשנה שם מלמד שחייב אדם כהלל ושמחה ובכבוד יום טוב אחרון של ה. ז) ועוד מפני סיוס התורה, במדרש קהלת רבה ריש פ"א אמר רבי יצחק סבאן שעושין פעודה לגמרה של תורה :

ק) ח) סימני בהמה כיו, משנה חולין נ"ט ע"א, והסימן הזה נרפס מכלרם מ' רליו מספר האורה, ט) ואלו הן סימני חיה, נמרא שם נ"ט רע"ב, ג) ולא כלל הוא אלא היכא דאין מפיצלות לא בעינן מידי אחרינא, כן הוא גם בכ"י א' וב', אבל הנוסחא משובשת, וצ"ל היכא דמי מפצלא, כמו שהוא בנמרא שם, הילכך היכא דמיפצלא לא דינא ולא דיינא, ופירש"י כלומר אין להרהר ולחזר אחר סימן אחר שאין מוצל בקרני בהמה, וכעל האורה הביא לא בעינן מידי אחרינא, וראיתי כי בכ"י ג' מספר האורה הנוסחא נכונה, היכא דמפיצלות, ואין ספק שהיו כתוב דאין מפיצלות ואחר כך בא המוסר והעיני דאין, ובפירש"י שם מ' רליו המספר משוש ויש לתקן שם על פי הגי' הנכונה שלפנינו, ו' לא מפצלי בעינן הדורות חזקות וכרוכות וכן הוא בכל כ"י, רק בפירש"י בעניות, במקום חידוקות, איתא שם מדוקות, ובנמרא שם היכא דלא מפצלי בעינן כרוכות חזקות וחידוקות, ועיש בפירש"י אולם נ"י הערוך בערך הדר ג' הדורות בהיא כמו שהביא בעל האורה, וכתב פירוש הדורות ענולות, וכן גורס גם כן חרוקות במקום חרוקות בנמרא, ופירש חרוקות דאין חלוקות והמלה כרוכות מפרש סדק על סדק דמחוי בקרן בתוך קרן והג"י שהביא האורה והערוך הוא כנ"י רבינו גרשום מאור הגולה כ"י לחולין כמו שהביא בעל ערוך השלם, ה) והוא דמבלע חידוקיהו, כ"ה בכל כ"י ובפירש"י, אבל בנמרא לפנינו והיא דמבלע חידוקיהו, ופירש"י חריציהן חכופות ומסוכין ומיבלעין זה בזה, וכאשר הבאתי לעיל הביא בעל האורה חידוקות, לכן גורס גם ככאן חידוקיהו, אבל בנמרא שם הג"י חידוקות, לכן הג"י גם בזה חידוקיהו, ו) והיינו ספיא דעיוא קרבנו, לכן גורס גם ככאן חידוקיהו, וביי"ג חידוקיהו, ו) והיינו ספיא דעיוא קרבנו, ז) והיינו ספיא דעיוא קרבנו, ח) קדיש אף על פי שאין לו אלא קרן אחת במצחו, ואלו הן סימני חיה שחלבה מותר, וכן בהראש"י שם, וכן בהראש"י שם, ח) קדיש אף על פי שאין לו אלא קרן אחת במצחו, חולין שם נ"ט ע"ב, ועיין אודות מין קדיש בערוך השלם ערך קדיש, ט) אמר רבי יצחק כיו, חולין ס"ג ע"ב, י) ורבו שאמרו רבו צייד, נמרא שם, יא) אמר רב כ"ד עופות טמאין, חולין ס"ג ע"א, ובכ"י א' השעות אמר אמימר וצ"ל אמר רב, יב) ומי שאינו בקי בהן כ"י, עיין מזה באריכות במעדני יום טוב :

ספר האורה

בסימן אהר שמא מפרס ועוניה הוא, שיש בהן חד סימן של טהרה, ואף על פי שאינו בקי כאלו העופות כולן, ובקי בעורב ובכל מין עורב שיש להן שני סימני טהרה ומצא עוף טהור ממני כיד עופות שמאין הוא הנהו לית להו אלא חד סימן של טומאה, ואי אמרת שמא ממין פרס ועוניה הנהו לא שכיחי ביישוב, ואין להם אלא סימן אחד של טהרה, והאידינא אין חסם בקי בעולם בעופות ובשמותיהם: ובמיניהם:

[קא] סימני דנים.

(א) בדנים כל שיש לו סנפיר וקשקשת, ואלו הן הקשקשים הקבועים בו וסנפירים הפורח בהם, (ב) אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית (ג) והאפוין מותר, ויש לו [עכשיו] ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים, (ד) כגון אוקינוס ואתינס מותר, (ה) כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר דג טהור, (ו) ולעולם לא משכחת קשקשת בלא סנפיר, (ז) ויש לו סנפיר ואין לו קשקשת דנטמא, ובזמן שיש לו קשקשת ודאי יש לו סנפיר, (ח) את זה תאכלו מכל אשר במים [ויקרא י"א ט"ז], מה תלמוד לומר [שכיכול] (ט) הואיל והתיר בסתם והתיר במפורש, מה כשהתיר במפורש לא התיר אלא בכלים, אף [כשהתיר] בסתם כן, מניין לרבות שיהיו ומערת ובורות, (י) המכונסין שהן כעין כלים, (יא) ששוחה ושותה [מהן] ואינו נמנע, תלמוד לומר תאכלו מכל אשר במים (יב) והיינו התיר בכלים דכתיב את זה תאכלו מכל אשר במים [כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים] בימים ובנהלים [ויקרא י"א ט"ז] הוא דאית להו אכול, דלית להו לא תיכול, הא בכלים (יג) אף על גב דאית [דלית] ליה אכול:

[קב] הלכות שרצים.

(א) אמר רב הונא לא לשפי אינש שיכרא בצבייתא באורתא [דילמא פריש מצבייתא והדר נפיל לכסא וקא עבר משום השרין הושרין על הארץ [ויקרא י"א מ"א], (ב) חביתא [שרי] דהיינו רבותיה, (ג) כדתניא מניין לרבות [בורות] שיהיו ומערת ששוחה ושותה ואינו נמנע [דכתיב] [תלמוד לומר] תאכלו מכל אשר במים [שם שם]

ה ע ר ו ת

[קא] (א) בדנים כל שיש לו סנפיר וקשקשת בו, משנה חולין ניט ע"א, וסימן זה הובא בפרדס מ"י רל"ז מספר האורה, ובסוף פ"ט ע"כ מספר האורה, (ב) אין לו עכשיו בו, נמרא שם ס"ז ס"א, (ג) והאפוין, בנמרא והעסיאן, וגם הערוך ערך אפיון הביא הירמא והאפוין, ובתב שם המוספי מ"י בל"י ורומי מין דג קסן לבן ועינו גדולות, (ד) כגון אוקינוס ואתינס, בנמרא אקונס ואשונס, וכן הוא גרסת הערוך בערך אשינס וערך אקונס, ועיין בערוך שם בערך אקונס שהאריך בוה, (ה) כל שיש לו קשקשת, חולין מ"ז רע"ב, (ו) ולעולם לא משכחת קשקשת בלא סנפיר, עיין בתב"ש שם ד"ה כל, (ז) יש לו סנפיר, נמרא שם, (ח) את זה תאכלו מה תלמוד לומר בו, נמרא שם, (ט) הואיל והתיר בסתם והתיר במפורש, ובנמרא הואיל והתיר במפורש והתיר בסתם, וצ"ח"ף פ"ג דחולין הוא כמו שהביא האורה הואיל והתיר בסתם והתיר במפורש, י' המכונסין שהן כעין כלים, הוסיף בעל האורה, (יא) ששוחה ושותה, נמרא שם, (יב) והיינו התיר בכלים, בנמרא היכן התיר בכלים, (יג) אע"פ דאית ליה אכול, תקנתי דלית ליה, כמו שהוא בנמרא שם ס"ז ע"כ, וכ"ה לנכון בכל כ"ז:

[קב] (א) אמר רב הונא, הוסיפו כמו שהוא בכל כ"ז (בכ"ז ב' י' נשטפ שם האומר) ונשטפ בכ"ז שלפנינו, והיא בנמרא חולין מ"ז ע"א, וע"ש במירשי וסימן זה לא נמצא בפרדס, (ב) חביתא שרי דהיינו רבותיה, בנמרא לפנינו כך איתא שם אי הכי בטמא נמי דילמא פריש לדפנא דמנא והדר נפיל למנא התם היינו רבותיה, אך הרי"ף והרא"ש הביאו הנוסחה אי הכי בנו חביתא נמי דילמא פריש לדפנא דמנא והדר נפיל התם היינו רבותיה, לכן הביא האורה חביתא דהיינו רבותיה, (ג) כדתניא

ספר האורה

ואמאי ניהוש' ד) דילמא פריש לרופנא דכירא והדר נפיל לכירא אלא היינו רבותיה, הכי נמי היינו רבותיה, ה) תניא דמסייע לך ו) את נבלתם השקצו [ויקרא י"א י"ח], לרבות יכחושין שסיננן, ז) אמר שמואל קישות שהתליעה באיביה אסורה, משום השרץ השורץ על הארץ [ויקרא י"א מ"א], תניא על הארץ להוציא הויזין שבעדשים ויתושין ה) שבאוכלסין ותולעת שבתמרים ושכנרונרות, ט) והני מילי שהתליע בתלוש אבל התליע במחובר אסור, דקימא לן כשמואל, י) ואילו שרצים הנבלי מן אוכל או מן משקה לאו כשרצים דמיא, אלא כאוכל ומשקה, נון כשרא וכורא דאיתלעי ושרי, י"ח) דאמר ליה רבינא לאמיה (אתלע) [אבלע] לי ואנא איכול, י"ג) וכי אמרינן שרצים הנבלי מן אוכל ומשקה שרי, הני מילי היכא דלא פריש מאוכל ומשקה, אבל פריש אסור, דשרין השורץ על הארץ קרינן ביה, י"ד) וקוני דאינון תולעים במעי דגים, אסורי י"ז) דמעלכא קא אתי, ט"ו) דמינס נאים כורא ועייל ליה (באוכליה) [באויסיא] ט"ז) [מורנא דבישרא אסורן, דלא אשתרי בשחיטה, דתניא ואת נבלתם תשקצו] י"ח) לרבות (דרניה) [דרנים] שכבהמה, דכורא שריין, י"ח) היכא דלא פריש כל איסורין שבתורה מי שהם בששים, ומי שהם בנותן טעם, הכי דינס אם ימצא כלום מכל הרמשים בקדירה, כגון זבובים או תולעים או נמלה או חוטט אם תפול בקדירה ישליך אותו ולא יאסור עליו התבשיל, בין נפל בהמין, בין נפל בצונן, ואם נפסק מאותו השרץ התבשיל ואינו מכיר בששים כשאר איסורין שבתורה, ואם אינו מוציא השרץ הכל אסור, ולא יבטל אמילו באלף דבריה לא בטלה, י"ט) והני תמרי (דברא)

הערות

מניין, גמרא שם, שם הני דתניא, ד) דילמא פריש לרופנא דכירא, בנמרא איהא דלמא פריש לרופנא דמנא והדר נפיל למנא, אבל ברייה הני דילמא פריש לרופנא דכירא וחדר נפיל לכירא, ה) תניא דמסייע לך, גמרא שם, ו) את נבלתם תשקצו, בנמרא וברייה הובא הכתוב כל השרץ השורץ על הארץ [ויקרא י"א מ"א], ז) אמר שמואל, שם שם, ח) שבאוכלסין, כן הוא גם הני ברייה, ובנמרא הני שבכלימים, ופירש' כליוסין מין קטניות, ט) והיי' שהתליע בתלוש אבל התליע במחובר אסור דקימא לן כשמואל, זה הוא לשון הרייף שם, ועיין ברבינו נסים שם, י) ואילו שרצים הנבלי מן אוכל ומן משקה לאו כשרצים דמיא כו', זה הוא לקוח מן כהני הלכות דגים (דפוס וויניציא דף קלא' ע"ג, י"ח) דאמר ליה רבינא לאמיה אתלע לי ואני איכול, תקנתו דאבלע במקום אתלע, כמו שהוא כהני שם, וכן הוא בנמרא חולין ס"ז ע"ב דהני דבישרא ופירש' תולעים הנמצאים בין עור לבשר שמפשיסין הבהמה אסורי דכורוי שריין אמר לה רבינא לאמיה אבלע לי ואנא איכול, י"ג) וכי אמרינן שרצים הנבלי כן עד קרינא ביה, הוא ניב כהני שם, י"ד) וקוני דאינון תולעים במעי דגים, הוא לשון הרייף סוף ס"ז דחולין, והמלות דאינון תולעים במעי דגים הוא הפירוש על קוקאני, וזה הפירוש הביא הרייף שם, י"ז) דמעלכא קא אתי, כן הוא ברייף שם, ט"ו) דמינס נאים כורא ועייל ליה באוכליה, כן הוא ברייף שם, ונתקני במקום באוכליה צריך לומר באוכליה דברא, תקנתו חולין ס"ז ע"ב, קוקאני אסורי מאי טעמא מינס ניים ועיילו ליה באוסייה, וכן הוא ברייף גם בבב' א' ובי' ובטעות בבב' ג' באסיירי, ורשי' פ"י כשהכהמה ישנה ונכנסים בחוטמה כו', אבל החוסי' שם הביא בשם ר"ת דבדגים איירו עיטו, וכן הביא רבינו נסים שם דמינס ניים כורא ועייל באוסייה בחוטמו נכנסין שהרג ישן, ט"ז) מורנא דבישרא אסורין, חוטמתי כמו שהוא בכל כיי, וכן הוא ברייף שם, פ"י רבינו נסים שם מורנא תולעים הנמצאים בכשר הרגים, ובנמרא חולין שם ליתא למלת מורנא, רק הנמרא דרני דבישרא, ע"ש בפירש' י"ח) לרבות דורנים שכבהמה, כן תקנתו, וכן הוא בנמרא שם, גם בכל כיי, י"ח) היכא דלא פריש כו', זה לא הובא כהני וברייף שם, י"ט) והני תמרי דברא, תקנתו דברא, ולשינוי חולין נ"ח רע"ב הני תמרי דברא, עיין בפירש' ובתוס' ד"ה הני, והערות ערך כד' א' הביא גם כן הנמרא דבדה ברלית, וכתב פירוש תמרים שהתליעו בכד בתר שנים עשר חודש משתלשם מן האילן שריין כו', ויש שטונים דברה ברייף, ובעל ערוך השלם העיר שם שדבריו הערוך נובעים מפ"י רבינו גרשום מאור הגולה כפי' לחולין ע"ש הערה י"ג, ומדבריו נראה כי יש גורסין דברה ברייף, ובכ"י א' ובי' הני דברא, רק בבב' ג' בטעות דברא, לכן יוכל היות שם לפינוי ציל דברא ברלית, ועיין בהראש'

[דכרא] לבתר הריסר ירהי שתא שריין ס) דקיימא לן כל שאין לו עצם אין מתקיים שנים עשר חודש, והולכך מאוכלא גדלי ושריין: סליקו להו הלכות שרצים:

[קג] פסק טריפות.

ה) אמר רבא המש אונות לריאה, לכד האומות, תלתא מימינא ותרתי משמאלא, והכי הוא כשתולין את הבהמה ברנלים ויבדוק ימצא תלתא מימינא ותרתי משמאלא, וכן נחסרה אחת מהן מן האונות של ימין האונא הקטנה שהוא כעין וורד בין שתי ערוגות [של ריאה] מכפנים ותצטרף להשלים שלשה של ימין, לפי שהיא עומדת בצד ימין, אבל לצד שמאל לא תצטרף, ואם תרתי אוני דסריכין להרדי שלא כסדרן שהסירכא מורכבת על האמצעות, או שהאמצעות מורכבת על הסירכא טריפה, לפי שעדיין יחורו האונות למקומן ותנתק הסירכא, אבל כסדרן כשירה, שזהו דרך גדולתן, וכן אונא הסמוכא לאומא כשירה, ד) אונין הסמוכין לדופן כשירות, שתי אומות הגדולות, הסמוכות לדופן טריפה, ומה הפרש יש בין אומא לאונא, לפי שמקום האונין צד הוא מאד ודבוקות האונין לצלעות, ואין מרולדלות כאן וכאן, ואם נקבו דופן סתמתן ואין הרוח שולטת בהן, אבל מהתיכה דאוני ולמשה שהם האומות מקום רחב הוא, ושולט בו אויר, ואם יהי בו סירכא פעמים שתרין הבהמה ותדלוג ותתפריץ הסירכא ונכנס הרוח בנקב ותמית מיד, לפי שאין סירכא בלא נקב, ריאה הסמיכה לדופן, ה) פירוש הסמוכות לדופן ו) בסירכא דסלקא מן האונות לבשר שבין הצלעות אין חוששין לה לטריפות וכשירה דהויא לה בשר סתימה לה אבל סרוך בצלעות לא הויא סתימה וטריפה.

ה ע ר ו ת

חולין פ"ג ס"י ג"ג. כ) דקיימא לן כל שאין לו עצם אין מתקיים י"ב חודש, הוא כמאמר שלפניו ג"ח ס"ע"א:

[קג] ה) אמר רבא המש אונות, הסימן הזה אשר רשום עליו **פסק טריפות** נדפס גם בפרדס ס"י רכ"ז מספר האורה, ובסוף סיים ע"כ מספר האורה, גם נמצא כל הסימן הזה בספר תמים דעים להראייד ס"י ק"ג, ורשום "פסקי טריפות" אבל לא הביא המקור, ולא ציין שהוא מספר האורה, אשר הביאו הרבה פעמים, ואולי חסר בספר תמים דעים המלות "מספר האורה" וגם הסימן שאחד זה דין צומת הנידון הביא בעל תמים דעים בס"י קניא ומפורט "כתוב בספר האורה", ובסוף סיים ע"כ, והנה התחלתי אמר רבא ה' אונות לריאה תלתא מימינא ותרתי משמאלא, הוא בנמרא חולין פ"ג ס"י ע"א, וכן נחסרה אחת מהן מן האונות של ימין האונא הקטנה כ"ו, כ"ה גם בכ"י כ"ו, וגם בפרדס מספר האורה, אבל בכ"י א' ו"ג הנירסא ואם נחסרה אחת מאונות של שמאל טריפה, ואם נחסר אחת מאותן של ימין האונה הקטנה וכ"ו, ובספר תמים דעים שם הג"י ואם נחסר מן האונות של שמאל א' טריפה, ואם נחסר מן האונות של ימין (א' טריפה) יש להקן במקום האומות ציל האונות, והמלות שהבנתי "א' טריפה" יש להחוק, ג) וכן אונא הסמוכה לאומא כשירה, בכ"י א' ב' ו"ג ובפרדס ובתמים דעים הג"י וכן אומא הסמוכה לאונא, לכן יש להקן כן לפנינו, גם בפרדס בעטות הסמוכה וציל הסריכא, וכאשר איתא לפנינו כן הוא בכ"י ב' ובפרדס, אבל בכ"י א' הנירסא אומא הסמוכה לאונא כסדרן כשירה שלא כסדרן טריפה, ובכ"י ג' נשמטו המלות שלא כסדרן טריפה, ובספר תמים דעים הוא כמו שהוא בכ"י א' שהבאתי, ואחר המילות שלא כסדרן טריפה, נמצא הוספה, וליתא בכל כ"י, ולא בפרדס "ואני ראיתי שבא מעשה לפני רבי מאונה לאומא והכשירה מפי רבי יעקב בר יקר" וזה הוסף בעל תמים דעים והוא מרש"י חולין פ"ג ע"ב ד"ה היינו ואונא הסמוכה באומא (הוא כנירסת האורה שלפנינו) והוא אצלה, מעשה בא לירי' ושאלתי את פי רבינו יעקב בר רבי יקר והתירה לי לאכול כ"ו, ע"ש שהאריך בזה, וע"ש בתמים ד"ה היינו באריכות, ד) אונין הסמוכין לדופן כשירות שהי אומות הגדולות הסמוכות לדופן טריפה, יש להקן הסריכין, וכן הסריכות, כמו שהוא לזכור בכ"י א' ב' ו"ג ובתמים דעים, אבל בפרדס נשמט כל זה בשגגת המעתק או המדפיס, ה) פירוש הסמוכה לדופן כ"ו, בתמים דעים שם הביא ריאה הסמיכה לדופן פ"י ר"ש ו"ל, אין ספק שהיו כתוב פירש ונפירה המלה מיד המעתק ונעשית **פ"י ר"ש**, והוסף מלת "ו"ל" כי בכל כ"י ובפרדס כתוב פ"י סתם, ז) בסירכא דסלקא מן האונות לבשר, כ"ה בכ"י א' ובפרדס, אבל בכ"י ב' ו"ג (בתמים דעים דסלקא מן האומות